

ISTORI
É
KRYÉ-NGRITJÉS
ÉLINVÉT

ME

1821

PRÉS

D. H.

ATHINE
1912

DK
DT

Αριθ. εσο. 140944

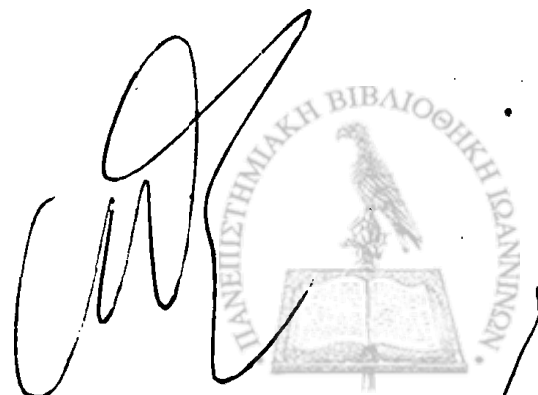
58
F. P. A.
1952

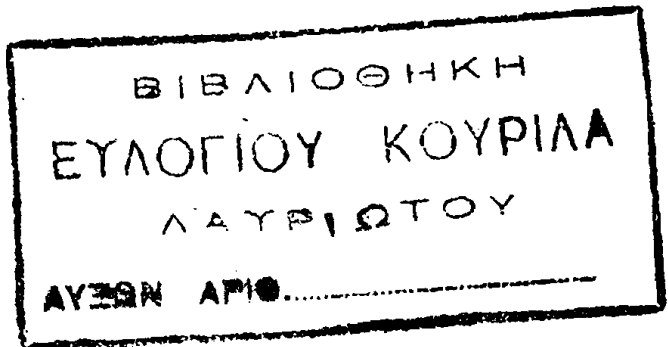
ISTORI
É
KRYÉ-NGRITJÉS
ÉCINVÉT
ME
1821

PRÉJ
D. H.

ATHINE
1912

I.

TURQIT KAN ARDHUR NGA
ASIJA N' ÉVROPE.

Turqit jan nje komb shum i vjéter. Keta perpara kishin zen vendin é Asis afer Mongolis po pastaj u-dérthen mbi gjith Asi dhé u-perhapen ne Asi te Vogel.

Kur muarren keta vendé, muarren dhé fén é Mohamétit i cili nga Arabija kish perhapur fén é vét neper Asi te Vogel dhé ne Égjipt.

Pandaj Turqit nga féja qe muarren quhén sot dhé Mohamédáne, si te geshteret nga féj' é Krishtit quhén Kristiane. Sot jan shum Mohamédane qe kane fén é Mohamétit po s' jan Turq nga kombi te tilet jan shum Shqipetare a te tjér kombé te cilet kan mare fén é Mohamédanevét qe kur sé érdhen Turqit ne Evrop.

N' ato kohera 1353 pas Krishtit mbréteri é Bizandinvét kish ren shum posht; shum armiq kishin rytur neper ngastra te saj ne Maqedhoni, ne Thraq, ne Shqi-

peri, ne Thésali, rrembénin plaçka, é diqnin é prishuin vendin.

Po sikur s' harrinin gjith keto te keqija é gjith këta rreziké, u çfaqen dhé Turqit ne Évrop. Kryétari Turqvét ish Osmani (Othomani) nga Osmani quhén dhé Osmanli a Othomani Turqit i biri Osmanit që Urhani i cili dolli luftetar i mire. Suléjmani i biri keti kapercéu Elispondin mé anjé dhé shkéli kemben ne Évrop ne 1353 pas Kr. do mé then nje-qint vjét para prishjés Konstandinopojit. Po Suléjmani vdiq me perpara sé i ati, pandaj pastaj Murati I vellaj i Suléjmanit duké luftuar é duké vrar shum Évropas pushtoji shum qytété dhé Éndrénèn te cilen é béri kryé-qytétin é Turqvét n' Évrop. Nga Éndrénéja Murati mé rrembim te math vuri nen dore gjith vendin rréth é rrotull, mori Filibén, Thraqin, Maqédhonin, Thésalin, ryti ne Bullgari te cilen é shtypi, zuri te gjall mbrétin é Bullgarevét Shishman, dhé Bullgaret ran nen zgjédh te Turqvét me 1388, édhe me s' u ngri-ten dot as u-negjuan me.

Nga ato luftera qe benté Murati pran Tunes utremben gjith te geshteret é atyré vendévét, Serbet Bosnja- ket, Vlléjt Ungarézet, Pollonézet dhé Shqipetaret.

Te gjith keta u-mblodhen bashk ne Fusha te Qofkavét (Kosifopédhion) me 1389. Ahéré ube atjé nje luft é madhé gjaketoré. Murati i théu te gjith keta, dhé ran ato vendé nen dore te Turqvét, véç Shqiperis, é cila uperpoq shum koh per lirin é saj, dhé é mbajti lirin akoma dhé pas prishjés Konstandinopojit.

2.

SULLTAN VAJAZITI 1389—1403.

Murati ndosé i thëu gjith llauzet é mblédhur ne fusha te qofkavét, u-gjent ne ténde te ti atjé n' atê lufte i vrare pas ati hipi ne fron te Turqvét Sulltan Vajaziti i cili pushtoji dhé te tjére vendé sa kishin shpetuar. Ju qas dhé Konstandinopojit dhé i vuri topat é kish per te marr qe ahéré po é la, é kapercéu ne Asi te Vogel nga vinté nje rreké é madhé.

Tamérllani kryé-ushtari Mongolévét mé mizeri te madhé u leshua neper Asi te Vogel é cila qé nen urdher te Turqvét. Vajaziti kur é negjoi ket ardhjé, la Évropen dhé kapercéu n' Asi. Te dy armiqt u-perpoqen ne fusha te Angjyres. Atjé u-be nje luft shum gjaktoré, u vran shum nga te dy anet, po me se fundi Turqit uthyén dhé Vajaziti uzu i gjall (1402). Tamérllani ukthyé ne Konje dhé shkoji n' Asi te mésmê.

Si vdiq Vajaziti hipi ne fron te Turqvét nje nga djémt é ti Muhaméti I me 1413, pas keti érdhi i biri ti Murati II (1421—1452). Ky qé trim dhé luftetar s' qendronté faré me nje vent, po donté gjith nje te gjendéj ne lufte.

Tani i duallen perpara keti dy trima te mir Uniadhi nga Ungarija dhé Gjérgji Kastrioti nga Shqiperija. Uniadhi mé shum ushteri i dolli perpara Muratit II dhé ja préu udhen u-poqen te dy afer Bélgra-

dhes. Turqit u-thyën dhe u-kthyën prapa. Uniadhi ubinté é i ndiqté pas neper gjith Maqédhoni, ngjér ne Filibé, atjè ura per héren é dyt dhé i mundi faré:—

Murati u-mbloth nga frika.

3.

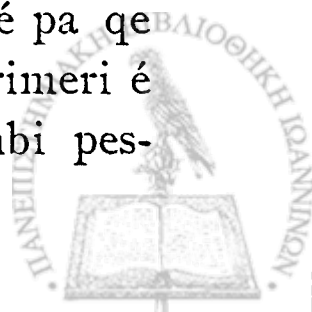
GJÉRGJI KASTRIOTI A SKENDÉR—BÉU.—

Per Gjérgjin Kastriotin jan shkuar vivla te mbedha, po névé ketu do te thomi per atê trimin é Shqipëris mé pak fjale.—

Gjérgji Kastrioti qé i biri Gjon Kastriotit nga Kroja. I ati ti Gjon Kastrioti kish kater djém nga te cilet Gjérgji qé m' i vogel, po m' i bukur é me trim nga gjith.

Gjon Kastrioti qévërristé Shqipërin dhé kish kryé-qtytét Krojen. Turqit si pushtuan dhé vun nen urdher tere Sinisin-é-Ballkanit, kishin hédhur syt Shqipëris.

Po Shqipërija mbahéj é fort, dhé s' unjéj perpara atyré, ngjér sa me se fundi Gjoni Kastrioti, si é pa qe ka te bej mé nje armik shum me te Math, ugjent ne névoj te bej paq mé Turqit, dhé ti apij Sulltan Muratit te kater djémt é ti si penk qe ti rrin pran ñe Andrianopoj. Murati u-nderroji fén, dhé si é pa qe Gjérgji çquanté nga te tjéret ne bukuri é ne trimeri é hipi ne shkall te larte, dhé é vuri kryétar per mbi pes-

qint kalores. Ahéré i nderroji dhé emerin; é quajti Skendér-bé.

Po Skendér-béu ndosé kish ikur i vogel nga memdhéu, dhé sadomos qe Murati é ndéroji shum, aji s' harronté kurr as bé-fén é perindevét, as dashurin é memdhéut.

Pandaj kur leftonté Murati afer Bélgradhes mé Uniadhin, Skendér-béu la ushterin é Muratit, dhé u bashkua mé Uniadhin baspk mé 300 kalores Shqipe-tare. Ashtu Uniadhi u forcua dhé te dy bashk é thyén Muratin

N' atê lufte zun rrop dhé shkronjesin é Muratit i cili mbanté vulen é Sulltanit.

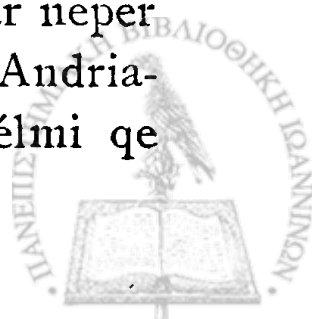
Kete Skendér béu mé kordhe ne dore é shterngoji ti apij nje férman dhé ta vulosij mé vule te Sulltanit, é te thote n' ate férman, qe mé vulnés te Muratit Skendér-béu benét Kryétar i Shqiperis.

Si ja mori férmanin te vulosur é vrau shkronjesin, pa shkoji ne Kroje bashk mé Shqipetaret bésnike.

Atjè kur u trégoji férmanin ja hapen dyért é qytétit dhé i ran é ju falen gjith! Mé sy plot lot Shqipetaret i thoshnin! «S h p e t i m t a r i M e m d h é u t». Keshtu Skandér béu ube kryétar i Shqiperis.

Mblodhi burrat é vendit dhé i vuri perpara Turqvét, dhé ne gjith luftera qe beri mé Muratin u tréguatrim i pa mundur, as nje hér s' kthéu krahat armiqvét.

Murati tri hér ryti ne Shqiperi mé ushteri si mizeri, po qe te tri hérat u thyé, la shum ushtar neper malé te Shqiperis aji gjith hélm iku é vaté ne Andrianopoje. Atjè pas ca koh Murati II vdiq nga hélmi qe

s' é pashtoji dot dhé Shqiperin. Pas vdékijés keti (1452) hipi ne fron te Turqis Muhaméti II i biri tij.

Ky si é mori dhé Konstantinopojen dhé gjith Sinisin-é Ballkanit, u forcua kaqe sa gjith Evropa trembéj perpara fuqis Turqis.

Vétem Skendér-béu mé nje grusht trima Shqipetare per tridhjet-é-pés vjet i munté gjith nje Turqit, é-aji mé Shqipetaret, s' u thyé as nje héret nga Turqit. Vétem Skendér-béu é mbajti te ngritur flamurin é Shqiperis é u-kish dhen dermen Turqvét.

Po dhé ky trim i math i Shqiperis vdiq me 1467 ne verse 63 vjeç.

Pak koh pas vdékijés tij ra dhé Shqiperija perfat te zi nen zgjédh te Turqvét.

Po kombét é tjéra qe kishin ren nen zgjédh te Turqis sot jan te lira, é vétem Shqiperija po qan é-vajton ngjér sa te vij dhé asaj dit é liris!

Qajé! moj Shqiperi! qajé!
 Atê njérin é vertéte
 É zine per jéte mbajé
 Sé shok mê s' i vjen ne jéte!

4.

PRISHIJ' É KONSTANDINOPOJIT (1453).

Muhamét i II kur hipi ne fron te Turqis qé vétem nje-zét-é nje vjeç. Po ndosé qé i ri qé shum i mençur, kryé-lart, dhé trim ne luft. Ky u-méndua dhé é vuri.

ne syt te bej Konstantinopojin kryé-qtyétin é Turqis.

Ne Konstantinopóje atê koh mbréteronté Konstandin Paleologua, nje burr shum trim shpryt-math, atdhétar i mir po kur mbréteronté ky, Konstandinopoja thua j sé po ish é dermuar. Sé gjith vendi jasht qtyétit kish ren nen duart te Turqvét, po véç asaj as ushteri te madhé kish brenda ne qtyét. Vétem 5,000 burra ishin brenda fe cilet mundnin te mbanin armet, dhé 10 anjé te luftes ishin lidhur ne liman te qtyétit.

Konstandini é shinté rrezikun é math i cili é kish qerthulluar kryé-qtyétin, po mi gjith ato, z' donté t'ikté é ta linté. Pandaj u-perpoq mé gjith fuqi é mé gjith shpyrt, dhé ish bindur te mos ipéj pa lufte, po te luftoje ngjér sa te vdésij per bé-fén é per memdhén.

Pandaj s' rrinté mé duar lidhur pa zuri é benéj gati. Kalli brenda ne qtyét sa i lipséshin per te ngren é per te leftuar, zuri é po dertonté murét, sé é dinté qe do-mos-do Turqit do ti binin.

Muhaméti si u-be dhé aji gati, u-nis nga Andrianopoja, érdhi é qendroji perpara Konstandinopojit mé 360,000 ushteri dhé né 400 anjé te luftes. Ashtu é rréthosi Konstandinopojen nga téra é nga déti. Perpara kesaj mizeris, Konstandini, si é tham kish vétem 5,000 ushtare, dhé 10 anjé te luftes dhé ato te vogela.

Muhaméti pa zen luften i dergoji thirrjé Konstandinit é i thot, te dalij mé te mir andéj é te ikij mé gjith femijen é vét te véje ne Moré te rroje i liruar. Poshpyrt-madhi Konstandini z'déshi te linté vendin shkréte dhé ju pergjéq: «Ketu do te vdésim gjith per te mbuar fén dhé memdhén!»

Ndosé brenda s' ishin shum ushtare qe ta mburo-
nin qytétin, ky qé i forte dhé po mbahéj 50 dit qe kur
zun ti binin Turqit ngjér sa u-dha.

Kish dy muré te trasha dhé dy héndék te théll rréth.

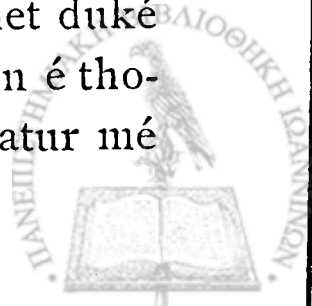
Vétem nga déti qé m' i dobet po dhé andéj Konstan-
dini é kish thurtur gryken é limanit mé zindzir te trash,
qe te mos ryjen anjét é Turqvét brenda. Po mi gjith
keté Muhaméti Kapercéu brenda ne liman 70 anjé nga
tera é ngusth te cilen é shtroji mir mé dhoga dhé keto
i leu mé dhjam bérrash qe te shkasin anjét nga dho-
gat brenda ne dét.

Kur u-ben gati Turqit qe ti bién qytétit nga déti é
nga téra, ate mbrema Muhaméti vaté ne mést t' ushte-
ris dhé u tha mé ze te math: «Si ta marrim Konstan-
»dinopojen do tu apij léhijé te gjith usteris ta rrembé-
»jen é ti marrin plaçkat qe te benén gjith te pasur.»
Ahéré u-gezuan gjith ushterija dhé pritnin oren qe do
ti vervitéshin qytétit per te marrur.

Konstandini é mori vésh kur do ti binin, dhé mblo-
dhi gjith kryé-ushtaret é u-tha. «Ne duar tuaj u le «keté
»qytét ne te cilen gjith kémi shprésen.» Ahéré gjith
me nje ze than. «Lé te vdésim gjith per bé-fén.»

Pastaj Konstandini vaté ne Aja-sofi ték u-mblodhen
gjith llauzi, atjé mbréti utha: Ndjémeni é qofi te ndyér!
andéj iku é vaté mi muré te qytétit ték ruanin ushta-
ret gjith naten.

U-érr dit é 28 Majit me 1453 é-u-be nat. atê nat n'
ushteri te Turqvét ishin dritat ndézura, dérvishet duké
brédhur mi kuaj vinin rréth ushteris é therritnin é tho-
shnin qe kush «te vritét ne atê luft ka per te vatur mé

gjith trup ne parajis dhé do te drékét bashk mé Muhamétin atjé. Prap ata qe do te rrojen te gjall jan per te bere shum te pasur sé do te marrin gjith plaçkat é qytétit.

Pas mésit nates u-shuan dritet, dhé gjith pushuan. si vaté 2 ora pas mesit nates gjith ushteri é Turqvét u-ngriten. Topat zun é gjemonin. Ushtaret hipnin njëri mijéterin qe te ngjitëshin murévét, po ata qe ishin brenda ishtynin dhé i grémisnin andéj.

Muhaméti si é pa qe shum ushtare u-prishen dolli vét perpara ushteris.

Tri her u-ran murévét, dhé te tri hérat u-larguan mé shum te humbura, zuri é po zbardhullonéj dita. Turqit s' kishin rytur dot brenda. Po me te gdhire 29 Majit Turqit u-rane prap. Ahére gjéten nje déricke te vogel hapet te cilen é kishin harruar te hapur! Andéj ryten brenda 50 Turq, pas ketyré ryten dhé te tjér keta qe ryten u-ran nga prapa, te tjéret ubinin nga perpara nga murét jashtazi. Shum ran brenda te vrare! Konstandini mbéti vétem ne mést te Turqvét. Ahéré i-ra kalit dhé tha: S' u-gjentka nje i geshtere te me marrij koken? luftonté kaluar.

S' harriti te thoshtë keto fjal, dhé i ran Turqit prapa. ahéré ra nga kali posht i vdékur!

Turqit ryten brenda ne Konstandinopoj vran é préu sa u-lodhen!

Qishat i ben dzami, dhé Aja-sofjaja ngjer me sot esht dzami!

Keshtu ra Konstandinopoja ne duar te Turqvét me 1453.

Pastaj Muhaméti pustoji dhé Morén é Shqiperin dhé gjith keto visé ran ne rroberi te rende te Turqvét !

§.

ISTORI É ÉLLADHES RÉ.—
ÉLINET NEN RROBERI TE TURQVÉT.—

Turqit si muarren Konstandinopojen, pushtuan gjith Pérandorin é Élinevét, pa zun é i shterngonin shum keta te vojturaj é tyré me s' thuhén. Q' atê héré zuri rroberi é Élinevét nen Turqit.

Gjith malli é gjith arat é fushat ran nen dore te Turqvét. Muhaméti II u-a-ndau ushteris dhé kryé-ush-tarevét te cilet u-munduan per te prishur Konstandinopojin. Qishat u-ben dzami vétem arat sélishta, qe ishin rreze malit, é te cilat s' pillnin shum, u-a-lan te geshterevét ti punojen é tu apin te pésten agalla revét.

Gjith kristianet qe me dhjét vjéc é lart paguanin haraç, qe te çperbléhin koken dhé é mirrnin te shkruar qe mundin te rrojen nje mot akoma sé é kan paguar per mot-mot jéten.

Po m' é kéqé nga kejo qé nje tjater.

Nga vit Turqit rrembénin nga gjit é memavét fosh njat dhé i mblithnin é i ushqénin si ushtare atjé s' njihnin tjater ujéri per véc Sulltanin per at te tyré, u-nderronin dhé fén qe per se vogeli, dhé ashtu rritéshin duké harruar perinderit, memdhén dhé bé-fén. Nga keta u-ben ushtaret qe i thoshnin Jéniçare.

Kur i rrembénin ato foshnja shum mema duké u-leritur i shterngonin ne gji te tyré dhé é kishnin me mir ti mbytnin vét, sé ti shinin me pastaj te gjall si armiq te fés é te memdhéut! Po véç ketyré te vojtura-vét dhé shum me te renda vuanin gjith jéten. Jét é tyré, ndéri, dhé malli ishin ne dor te Turqvét, te cilet kurdo qe te donin u-a-mirrnin pernje hér.

Kur shkonté perpara nonje Turk, Kristianeti binin me gjunj é i faléshin, kurre s' hipnin me kale po vétem me gomar, rrinin gjith nje véshur mé rroba te grisura sé po t' ishnin véshur mé te ra u-a-mérnin Turqit. Prapo shum nga Élinet qe s' i duronin dot keto te héqura u floqen nga fushat é nga qytétét dhé van é zun malét é shkembenjet.

6.

SHUME KRISTIANE U-BEN MUHAMÉDANE.

Nga gjith ato te shternguara é te vojtura ca Éline dhé me shum Shqipetare nderruan bé-fén é-u-ben Muhamédane, qe te shpetonin nga te vojturat é nga te keqijat é kthyén bé-fén qe te rronin me léht pa kishin dhé ndër te math é i hipnin ne shkalla te larta. Sé ndryshé s' é gjenin te dréjten é tyré kurre. Sikur te gjukonéj Kristian mé nje Muhamédan gjukatesi i cili qé dhé aji Muhamédan te dréjten ja ipté Muhamédanit, ndosé é kish Kristiani.

Po kish dhé njérs te cilet é mbajtin bé-fén, keta qe

te mos vuajen, iken nga memdhéu, ca muarren malét é pyjét, te tjére, me te diturit, é me te pasurit, iken é van ne Évrop. Atjé zun é perhapen diturit é mesimét, dhé qe ahéré Évropa u-ngrit nga gjumi é hapi syt. zuri é qytéteronéj pa u-zbukurua si é shohem sot!

7.

QISHAT DHÉ SKOLLAT É ÉLINVÉT.

Élinet muarren nga Muhaméti II shum nomé per te ruajtur béfén é tyré dhé mesimét.

Muhaméti si njéri i zgjuar qe ish, hipi ne fron te Patrikut nje nga ata Élinet i cili ish armik i papës ne Rrom qe te mos bashkonéshin kurr keta te dy kryé-prifter po te jén per jét te ndar é te hahén me njéri jéterin. Patrikun é par Gjénadhion mé ndër te math é hipi ne fron te Patrikvét, é quajti kryetarin é Élinvét, te cilet ti mburonté kudo qe te jét névoj é ti gjukoj vét aji gjith kryé-prifterét.

Pastaj Muhaméti la fshaterat é qytétét é Élinvét te zgjédhin vét pléqesin é tyré é cila te pléqesoje é te mblédhij pagat qe kishin per te paguar, te mburojen fshataret nga duart é ushtarevét Turqvét te cilet vinin ne per fshatera per te mblédhur pagat, dhé atjé benin shum te keqija. Keshtu Élinet shpetuan fén.

Po dhé mesimét é diturit, perpara Turqit i shternguan téper, nuk linin gjakunt skolla te hapura te gjitha i mbyllin.

Per nje çik do te mbétëshin dhé Élinet n' érrësir, si ishin dhé kan qen Turqit gjith jéten. Djémet fshéhazi mé vivla nen sjétull vinin naten ne shtepi te mesonjesit atjé mesonin te kendonin é te shkruanin.—

Po me pastaj ca-nga-ca qeverri é Turqis zuri é silléj me but per mi te geshter, dhé u-dha léhijé te hapin qisha é skolla. Ahéré me shum qytété u-hapen skolla te mira é te mbedha ne te cilat mesonin djémet é hapnin syt.

Mé ato skolla qe u-hapen zuri te célét kombi dhé dalé-nga-dalé te kerkonj lirin é vét.

S.

T' ARMATOSURIT DHÉ VJÉDHESIT.

Ne kohera te zéza te rroberis shum nga Élinet s' é duronin dot rroberin é Turqvét, dhé iken é muarren malét ték rronin te liruar. Shum malé te Élladhes si Olimbi é te tjér u-mbushen plot nga keta njérs, te cilet rrinin, nen shpélla, a mi shkembenj siper mi malé te larta ték s' i harrinté dot plumbi armikut.

Keta trima z' duanin kurr te njihnin Turqit per mi ata, dhé u-négjua emer i tyré shum per trimerin é per dashurin qe tréguan per memdhén é per lirin.

Shum hér qévéri é Turqis u-mundua dhé leftoji ti unjté keta trima, po s' é beri dot, trimat leftonin mé trimeri te madhé, shtronin per dhé shum ushteri te Turqvét. Ahéré qévérija u-gjent ne névoj tu lere ar-

met ketyré dhé ti verij te ruajen fshaterat, é grykat é malévét. Keta trima kur ishin neper malé quhëshin v j é d h e s, sé zbritnin é vithnin mallin é Turqvét, po kur ishin neper fshatera qe i ruanin, u-thoshnin t' a r m a t o s u r. M' i trim i tyré qyhéj K. a p é t a n dhé shoket é ti i thoshnin trima. (p a l i k a r) te till kapétan. te negjuar, ishin Bukuvalla, Griva, Miljoni. Niko-cara, Kaçandoni é te tjer.

Vjédhesit dhé t' armatosurit shkonin kohen é tyré gjith ditën ne te sterviture, ne te hédhur me trish, ne te hédhur gurin, ne te kapercyér muré dhé héndéké, ne te shtir dréq plumbin. Keta duronin pa ngren, é pa pire, é pa fléturë.

Po dhé kur hanin, kishin ne traste nje cike buk te hupet, qépe, hudhra, djath a ullinj.

Kurr z' duanin te kishin miqesi mé Turqit, se é dinin qe ajo miqesi é tyré s' ish bésniké pandaj s' qasëshin kurr ne fshatera ku ishin Turq.

Po shum hér zbritnin nga malét neper fusha, rrembénin dhent é Turqvét a plaçkat nga shtepija, dhé kthénëshin prap ne shpélla te malevét.

Kur leftonin mé Turq, é kishin me mir te vritëshin sé te binin te gjall ne duar te Turqvét. Mjér ata qe binin te gjall ne duar te Turqvét, sé keta i ripnin te gjall u-kerrénin syt, i shkonin ne hell te gjall. Po te gjitha keto i duronin pa ndzjérr nga goja nje oh !

Sikur te gjanté ne luft nje nga ata trima te plagoséj, u-faléj shokevét ti marrin koken ne trast qe te mos bjér i gjall ne duar te Turqvét.

Ketyré trimavét per trimerin é tyré u-kan ngritur

shum kenge qe u levdojen trimerit é tyré. Keto keng ngjer me sot i héqin goje me goje.

9.

LLAMBRO KAÇONI

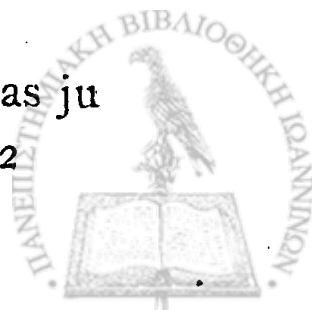
Llambhua qé nje nga t' armatosurit dhé ky, po lef-toji gjith kohon mé anjé ne dét. Ky kish lindur ne Luvadhi afer Fives· tét-mbedjét vjéç mbéti i varfer nga i ati. Llambhua s' i duronté dot te keqijat qe liquin Élinet dhé iku nga memdhéu é vaté ne ushteri te Ruis· atjé trégoji trimeri te madhé né shum luftera pa harriti é u-be kryé-qindés n' ushteri te Ruis.

Po mi gjith kete ndër qe é ndëruan ne Rusi Llambron, ky s' é harroji memdhén é vét. Kish zjarr te math ne zemer te leftonté mé Turqit, é te liroje memdhén nga rroberi é tyré.

Pandaj me 1788 iku nga ushteri é Ruis é vaté ne Triésht. Atjé trégjéaret Élinet te keti qytéti i dhan tri anjé te luftes t' armatosura mir dhé Llambhua mé ato çanté détin é tékdo qe gjenté anjé Turku, u-binté i zinté dhé i ripté. Ashtu Llambhua i çtoji anjét é tija é i beri pés-mbedhjét.

Sulltani kur é mesoji kete trimeri te Llambras, u tremp dhé i shkrojti é i thot te lerij keto kusareri te détit, é te zgjédhij nje vent, te cilin do te ja falij Sulltani ta két per jét.

Po Llambhua si é kendoji léteren é çori, dhé as ju

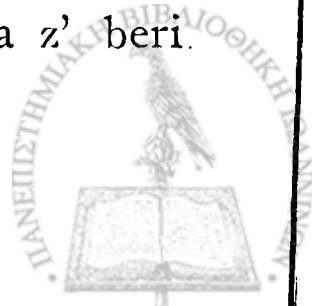
pergjéq faré, po veshtroji punen é ti emeri ti u negjua mi gjith détin é Més-dhéut, dhé Turqit i trembéshin.

Me 1790, Llambrua, mesoji qe Sulltani i dergoji 17 anjé te luftes dhé 12 te tjéra nga Aldzérija domé then ishin 29 anjé te luftes! Llambrua u-dolli perpara vétem mé 9 anjé me 6 te Prillit te dy armiqt uperpoqen ne dét te ngusht afer Andros dhé Évis. Atjé u-be luftedéti gjaketoré, me se fundi Llambrua i théu dhé i ndoqi pas anniqt dhé i arratisi.

Nésermét armiqvét harriti ndihem mé anjé te tjéra, lufta u-zu prap. Llambrua ndosé armiqt ishin me te shum s' u tremp faré, po leftonté burrerisht. Armiqt ju qasen dhé é rréthosen, po Llambrua mé zjarr te topavét i çkaterroji é i thermoji, i arratisi dhé shum nga ata ran ne dét é u-mbyten! Déti u-nguq nga gjaku.

Pas nje çik nje anjé é madhé nga Aldzerija, ju qas asaj te Llambrua, dhé Alzérinet 600 njérs kapercyén mi anjé te Llambrua po te tere vritén dhé shtirén ne dét. N' atê vrasjé dhé Llambrua u-godit me kok. Po anjé tij u-be si çport é si shosh nga verimat q' i kishin hapur plumbat. Po Llambrua pèrpiqéj mé shpyrt ne dhembe, pa si é paqe anja do te mbytéj nga ujerat qe kishin rytur brenda, u-hoth me lunder te vogel dhé iku é vaté ne Manj nga an é Spartes. Atjé benéj gati te zinté luften prape.

Kur mori nje léter nga Rusija é i thoshnin ta pushoje luften mé Turqit sé dhé Rusija qe leftonté mé Turqin beri paq. Po Llambrua tha duké rekuar! Ne beri paq Rusia mé Turqin Llambrua akoma z' beri dot paqin mé Turqit!

Pas ketyré fjalevé, po é ngjati luften mé Turqit, ngjer sa é pa qe mbéti faré vétem ahéré u-ngrit é iku andéj, qe te mos bjér ne duar te armiqvét· vaté prap ne Rusi dhé atjè vdiq me 1804.

Llambrua ndosé leftoji burrerish, me s' rrojti te shinté lirin é memdhéut per te cilen u-mundua!

10.

R I G A

Riga qé nga Véléshtinua, qytét i Thésalis afer Vollos. Ky trin lindi me 1753 pas Kr. Djal i vogel mesonté ne skolla dhé kish tréguar ende te madhé per mesimé pa si u rrit, u-be mesonjes vét u' ato fshatera afer Vollos. Po Riga qe per se vogeli s' é duronté dot rroberin é Turqvét, pandaj s' mbéti atjé ne memdhét, po ungré é shkoji ne Bukurësh, atjé negjoji, mesimé me te larta, pa ashtu ju negjua emeri qe ube njeriu i mençur é-i-ditur. Atjé mbéti ca koh, dhé é mori per shkronjes Nikoll Mavrogjéni princi Vllahis.

Me 1789 u-nis kryé-ngritjé é Frances, é cila mé nje thirrjé te madhé perhapi lirin mi gjith, dréjtesin dhé dashurin!

Riga kur negjoji atê trumbéten é kryé-ngritjés, s' mendohéj me tjater gje per véç sé lirin é memdhéut dhé per atê punonté dit é nat sa s' é zinté gjumi.

Riga kur ish shkronjes i Mavrogjénit kish lidhur

miqesi te madhé mé pashan é Vidinit Pésvanoglun, te cilin é kish shpetuar nga vdékja kur duanté Mavrogjéni ta varté. Pa qe até hér Pésvanogli ish miku i Riges bésnik, dhé Riga i kish tréguar gjith qellimet é tija per lirin é mamdhéut. Pasvanogli i kish dhen fjalen qe do ti ndinté.

Ketê qellim Riga é kish tréguar me shum njërs t' armatosur, dhé me ca Shqipetare, mé te cilet kish mbétur me nje fjal te bejen kryé-ngritjén bashk per te liruar Élladhen dhé Shqiperin.

Qe tu ndézij zjarrin ne zemer gjithévét per kryé-ngritjén shkrojti nje perthirré te flakt, te cilen é kish per te shtypur qe ta perhapté kudo.

Per te shtypur até thirrje te flakt é shum keng te tjéra vaté te Vjén t' Austris, ték ishin shum trégjétar Éline te cilet do t' i ipnin te holla per até pun. Andéj vaté ne Triést qe te shkonté n' Itali te piqéj atjé mé Napolonin Vonopartin, i cili leftonté n' Itali. Napoloni i kish then qe po te benét kryé-ngritje n' Élladh aji kish per te derguar 20,000 ushtare nga Franca.

Po kur sé harriti Riga ne Triést é zuri polic é Austris dhé te lidhur é shpuri ne Vién, bashk mé gjasht shoke. Andéj donin ta dergonin ne Konstandinopoj, érdhen ngjér ne Bélgradh po atjé pashaj keti qytéti u-tremp ta dergonté ne Konstantinopoj sé mos u-a-leronté udhes Pasvanogli miku i Riges qe kish zen udhen nga do te shkonin. Pandaj Rigen é vran ne Bélgrath. Te gjasht shoket é ti i shtyn ne Tun dhé umbyten po Riga, kur vaté ushtari qe ta mirrté dhé ate ta hithtë ne lum, i ra ne grusht nje kraharuar dhé é la te

vdékur ne vent! Ahéré ushtaret é tjér, nga frika s' ju qasen, po per se largu i ran mé pisqoll dhé trimi mir ra perdhé. Kur i dilté shpyrti tha keto fjale. «Miaft «mbolla faren é liris, shpéjt do te vije koha, qe é ka per te «korrur kombi i im pémen é ambel te liris.»

Keshtu vdiq trimi math, i cili dérdhi gjakun per lirin é memdhéut!

Si Riga shum trima te tjér u-vran, dhéu u-mbyt nga gjaku q' esht dérdhur çurke. Po si u-vadit dhéu, dolli péma é lulezuar mé lirin!

II.

TE VARTURIT É PATRIKUT NE KONSTANDINOPOJE

Turqit ne Konstantinopoj kishin negjuar qe Élinet benéshin gati per kryé-ngritjë pandaj uzemeruan téper dhé u-égercuan, pa zun te thérnin, burra, gra, djém, foshnja, é-plék. Neper udhera te Konstandinopojit é te qytétevé tjér te Turqis dérdhéj gjaku çurke, qishat u-dogén, ushtaret rynnin brenda ne shtepira, dhé thérnin pa ngosur.

Kur é mesuan kryé-ngritjèn é Morés, ne Kostandinopoj Sulltani dha urdher te shkruajen gjith shtepit é mbedha, te Élinvét qe ishin ne Konstantinopoje dhé t' i thérnin gjith ata si dhen. Pa qe tu kellasij friken ne palce, vuri dore mi kryé-priftin é tyré, mi Patrikun.

N' ato kohora Patrik ne Konstandinopoj qé Gri-gori nga Dhimicana, qytét i Morés; Kur u-ben ca te vrara é préra atjé shun njërs i thoshnin Patrikut te ngrihét é t' ikij fshéhazi qe te shpetoje po aji u thoshté: «Mos me thuani t' ikij fshéhazi, sé ahéré Tur-» qit do te égerconén me téper dhé do te vrasin ca me » téper.» Un jam bariu i dhénét pandaj s' munt t' ikij t' i lè dhent ti çqyéj ujku. Ne me vrafshin mua, vrasija imé ka per te ndézur zjarrin per lirin é mendhéut.

Me 1821 Pashket é Kristianevét ishin me 10 te Prillit nje jav perpara Pashkevét, Patriku me dréke ték hanin pishq u-thosh, sot hame néve pisq, mbasé pas nje jave pishqit do te na han!

Kur do te gdhiéj dit é Pashkevét Patriku qe naten vaté ne qishe, dhé méshoji. Ték gjendéj brenda, ushtarret é Turqis é rréthosen qishen, po aji ndosè é mori vésh keté s' trembéj faré, pasi shpetoji méshen u-fal per gjith Kristianet dhé per lirin é Kombit! Ahéré Turqit ryten brenda ne qishe é zun nga duart dhé é hiqnin bran perjashta, ték é pritnin mizeri é madhé qe kur sé é pan zun é shanin dhé é goditnin me se fundi i shkuan terkuzen ne gryke dhé é varen me dére te mésmé te Patrikapes. Qe ahéré é ngjér me sot gjith ditén ajo dére rri é mbyllur per kujtim té hélmuar nga te varturit é Patrikut!

Tri dit é tri nét mbéti i vartur ne terkuz, pastaj é zbriten andéj dhé u-a-dhan Çifutevét te cilet é hiqnin bran udhes, dhé Turqit pas é shanin te vdékerin! Duké héqur bran i lidhen nje gur ne qafe dhé é ho-

dhën ne dët qe te fundosëj nga guri po ky shkajti, dhé i vdékuri mbéti siper mi uj.

Ato dite shkonté andéj nje anjë Gréké é cila vinté n' Odése te Russis kapetani asaj anjés é njoiti te mjérin Patrik, pandaj é mori per siper dhé é shpuri ne Rusi. Atjè Carua dha urdher ti apin ndër te math é ta kellasin ne dhét si Mbrét!

Varjén é Patrikut é negjuan mé hélm Élinet, dhé u cél zjarri per lirin ca me téper. Turqit zun é varnin dhé shum te tjér kryé-prifter é njérs te mbedhéj, po mé keto ca me téper ndéznin zjarrin.

Me pastaj si u lirua Elladha kerkoji nga Rusija éshtrat é Patrikut dhé ajo ja dha, i mori é i kalli ne Mitropoje t' Athenes ne varr te mérmért ték çlo-dhén ngjér me sot!

12.

THÉODHOR KOLLOKOTRONI

Ky qe i biri Konstandin Kollokotronit, i cili kish dalur malévét, qe te mos jét nen rroberi te Turqvét. É em é Théodhorit kish vatur dhé ajo pas burrit ne per malé atjè nen nje lis é polli Théodhorin me 1770. Turqit é vran t' an dhé gjith faren é ti, nga mbéti vétem Théodhori po dhé ky iku nga memdhéu me vers 15 vjéc u-be vjédhes é kusar ne per malé. I van pas shum njérs sé é njoitin trimerin é ti. Kapercénin

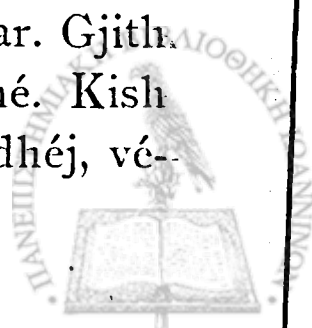
malét é fushat dhé i njojtí gjith malét é gjith grykat é vendit. Kollokotroni shpetoji nga shum rreziké dhé me se fundi iku é vaté ne Korfus ték ryti n' ushteri t' Engletéres dhé harriti é-u-be kryé-qintes i ushteris.

Kur plasi kryé-ngritja ne Morét, Kollokotroni iku nga Korfuzi é vaté atjé. Kur sé u negjua ardhjé tij, umblothen gjith trimat nen urdher te tija 300 trima mé kryétar Kollokotronin u-perpoqen udhes mé 500 ushtare Turq dhé i vran te tére.

Kejo trimeri kur u-negjua, u-mblothen per nje hér 6,000 trima nen urdher te Kollokotronit dhé zun vendét. Pas ca dite, u-duken Turqit, po Kollokotroni i mbajti me vent burrat é vét ndosé ishin shum me te pake. I thyén armiqt dhé muarren gudzim é i ndiqnin pas. Ahéré gjith trimat bene nje mblédhjé dhé é gjéten mir te vene kryé-ushtar per mbi gjith Th. Kollokotronin. Dhé aji posa qe u-be kryé-ushtar vuri ne mendjé qellim qe te marrij Tripojin kryé-qytétin é Turqvét ne Moré. Per atê pun zuri gjith fshatrat q' ishin rréth ati qytéti pa ashtu é ngjéshi shternguar qytétin, ne te cilin ishin shum Turq brenda, dhé femij' é Hursit pashes, i cili atê kohe kis vatur ne Janin per te luftuar Ali-pashen i cili kis ngritur kryé é leftonté mé Sulltanin.

Kollokotroni zuri fshatrat dhé malét rréth Tripojit, ngriti téaden é ti maj malit dhé andéj si shkaba veshtronté gjan.

Ky burre u-trégua shum i math kryé-ushtar. Gjith ushteria i negjonin fjalen mé ndrime te madhé. Kish trupin te math, koken te madhé syte te mbedháj, vé-

tullat plot qimé: Kurr therrit gjemonin malét nga zeri thosh gjith nje: Pérendija dha nen-shkrimin per lirin é Élladhes, pandaj do-mos-dò, do te lironét sé s' munt ta marrij prap nenshkrimin.—

Keto fjal ja bésonin gjith ushterija, dhé mbushéshin mé gudzim é mé trimeri te madhé per luften.—

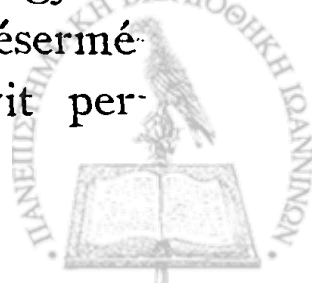
13.

LUFT' É VALTÉCIT.

Maj malit ku é kish ngritur ténden Kollokotroni ish fshati Valtéc afer ati fshati u-be nje luften gjaketoré.

Urdhintar i Morés Hursit pasha kish vatur ne Janin é luftonté mé Ali-pashen. Po kur negjojti kryé-ngritjén ne Moré, utremp per femijen é ti qe é kish ne Tripoj te Morés. Pandaj dergoji Mustafa-bén mé 3500 Shqipetare qe ta shuaj kryé-ngritjén.

Mustafa béu u-ngrit nga Janina vaté ne Mésollongj, andéj kapercéu mé anjé ne Pater, vaté ne Korith ne Naple, dhé me 6 te Majit 1821 u-hoth mi Élinet te cilet ishin ne Valtéc. Turqit ne ket luft ishin 13,000, Élinet vétém 850 nen urdher te Mavromihalit. Lufta mbajti tri ore. Élinet ndosé ishin shum te pak mbajtin vendét. Ahéré Kollokotroni mé 700 trima hipi maj nje shkemb dhé zuri é therrit sa gjemonin malét: «Un jam Kollokotroni dhé do te vij t' uzé te gjall. Nata ra é mbuloji dhén, dhé zjarri pushoji». Nésermé qe mé nat lufta u-zu prap. Kollokotroni u-vervit per

mbi Turq, érdhen dhé ndihm nga fshaterat é tjéra, pa Turqit u gjenden ne més te zjarrit dhé u-shternnguan é u-thyé. Duké ikur lan me vent shum te vrare, plaçkat, dhé dy topa. Keto i muarren Élinet.

Kejo lufte qe leftuan Élinet per se afermi mé Turqit u-dha shum gudzim te math, dhé qe ahéré me s' trembéshin Turqvét. Emeri Kollokotronit u-perhap ne gjith Moré.

14.

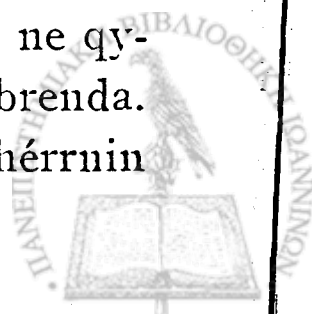
PRISHIJ' É TRIPOJIT.

Élinet nga luft' é Valtécit muarren gudzim te math dhé ju aferuan Tripojit.

Turqit q' ishin brenda n' ate qytét, si shterngonéshin nga dita, méndoneshin qysh do te shpetonin te gjall. Po si é pan qe s' kishin as nje shprés per te shpetuar, u menduan t' ipnin armet dhé te dilnin é t' iknin. Mir po prap kishin frik nga Sulltani qysh ta linin qytétin pa leftuar. Pandaj bene keshtu: Gjith grate dhé djémt sa ishin brenda u-mblothen ne més te qytétit duké uleritur é duké qar é thoshnin te hapnin portat sé do te vdésin se pa ngreni.

Kur benéshin ato ulerima brenda, ca nga Élinet qe é kishin rréthosur qytétin jashtazi, u-ngjiten murévét duké hipur njéri mi-jéterin, dhé ryn brenda ne qytét, hapen portat dhé ryti gjith ushteri é Élinvét brenda.

Vune zjarr Élinet é doqen shtepit, zun é thërrnin

Turq sa gjaku dérdhëj udhes. Kollokotroni therrit te pushojen te thërturit, po zer i ti me s' negjonëj nga ulerimat é nga te qarat. Atjè Élinet muarren gjakun é Patrikut qe varren ne Konstandinopoj Turqit.—

Brenda ne Tripoj bashk mé Turq ishín dhé shum Shqiptare. Po keta trimas' i dhan armet. Kishín mbétur me fjale mé Kollokotronin te dilnin andëj t' armatosur, dhé t' iknin per ne Shqiperi. Pandaj véte Kollokotroni u-hoqi udhen ngjër ne Pater qe te mos i ngasij as njéri udhes. Ték shkonin udhes ran me duar t' Élinevét, po Kollokotroni i mburoi duké then te mos i ngasin sé uka dhen bésen qe ti shpjérij ngjër ne Pater! Ashtu harriten atjé, andëj kapercyén ne Mésollong dhé duké shkuar malét Sqiptaret vaten ne memdhét te tyré ngarkuar plot mé plaçka!

Élinet si muarren Tripojin é thémélosen kryéngritjén ne Moré muarren shum plaçka é arm te Turqvét mé ato u-armatosen, sé me perpara as arm per te leftuar s' kishnin.

13.

THANAS DHJAKUA

Thanas Dhjakua qe kur qé i vogel mbéti i varfer nga i ati mem é ti si vdiq burri é é la te vé s' munté

dot ta ushqénté Dhjakon, pandaj qe me 12 vjéc é mbylli me nje monastir, dhé atjé pas nje çik koh é qéthen dhé é bene kllogjer. Duké rritur u-be Dhjak. Po Dhjakua s' duronté dot rroberin é Turqvét, pandaj iku andéj, dzvéshi pétkat é kllogjeris dhé véshi fustanéllen é trimeris, mori malét dhé beri bé te leftonj per lirin é memdhéut sa te jét i gjall!

Trimeri é Dhjakos u-pernegjua shpéjt, dhé kapétan Odhisé Andrucua é mori pas mé vété.

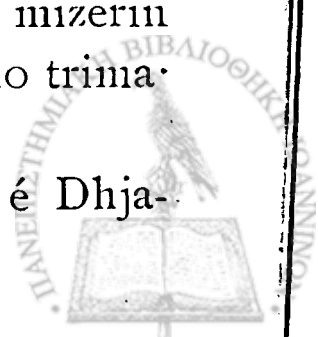
Odhiséja me pastaj vaté ne Janin per te nditur Ali-pashes qe leftonté mé Sulltanin. Ahéré la Dhjakon ne kemb te ti. Dhjakua me te dale te Marsit 1821 ngriti flamurin é liris ne Sallon, dhé rrethosi. Turqit sa ishin brenda n' atê qytét i shterngoji t' épén pa arme.

Hursit pasha, i cili si tham me siper leftonté ne Janin kunter Ali pashes, kur é negjoi qe kryé ngritja ne Élladh u-perhap, dergoji si tham ne Moré Mustafabén, dhé n' Éllath per mi Dhjakon Omér Vrionin Bé-ratasin mé 10,000 ushtare.

Dhjakua mé dy kapétan te tjér, Panurjan dhé Dhiovunjotin zun shtigjét qe te mos shkонтé Omér-Vrioni. Dhjakua vét zuri uren Allamanes dhé te dy kapétanet é tjér zun shtigjét é tjér.

Kur u-qas Omér Vrioni mé mizeri te dy kapetanet é tjér u-thyén dhé trimat é tyré u-arratisen. Po Dhjakua mbéti me vent mbanté uren é lumit te mos shkonin armiqt. Me se fundi trimat é Dhjakos si pane mizerin per mbi ta uthyén, Dhjakua mbéti vétém mé 40 trima-keta mbanin vendin.

Atjé ték po perpiqéshin, nje nga shoket é Dhja-

kos i pruri nje kale dhé i tha t' ja hipij é te shkoje. Po Dhjakua ju pergjéq : «Burrat mbajen kraharorin perdréq armiqét dhé s' kthénén», dhé leftonté si trim i mir· ran shum nga shoket é ti te vrare po Dhjakua s' tundét nga vendi, pishqolla i zuri zjarr dhé me s' punonté, ahéré ndzori pallen· po plumbi ja théu dhé kêtê· i théu doren. Me se fundi é zun te gjall Dhjakon dhé é prun perpara Omér-Vrionit. Ky Shqipetar i mir kur é pa Djakon te gjall, i érth kéq per te sé qé shum i ri po thuaj 30 vjéç shum trim dhé shum i bukur, pandaj u-méndua ta leshonté fshéhazi. Ushtaret Shqipetare q' ishin mé Vrionin i thoshnin: Esht shum dem te vritét nje trim iri si ky. Vrioni per nje çik désh i fali jéten· po Qosé-Méhméti Turk nga Asija q' ish atjé kryé-ushtar, i tha Omer Vrionit. Ne éleshofsh Dhjakon i cili kaq ushtare te Mbréteris vrau, s' qenké miku i mbréteris, dhé un do te te kallezoi té Sultani.

Nga kejo fjal u-tremp Vrioni dhé dha urdher ta vrasin.

Ahéré ushtaret Turqit, sé Shqipetaret s' muarren pjés ne ket vrasjé, é shpun ne Llami, atjé é shkuan ne héll te gjall, si dashin, Dhjakua shum te dhembura negjoji, po mi gjith ato s' hapi gojen as nje Oh! te thoshtë! as nje lot s' i kulloji nga syt! Vétem kur kthéu koken rréth fushavét pa moçalét te lulezuar dhé tha: Ah! pa shini kohon qe zgjodhi vdékja te me

marrij : tani qe lulezojen pémet dhé lulét. Ish 23 Prilli dite é Shen-Gjérgjit kur dha shpyrtin !

16.

ODHISÉ ANDHRUCUA

Odhiséu ish i bir i Andhruços i cili qé trim i mir. Ky lindi ne Ithaq me 1788 emerin ja kish dhen Kapétan Llambro Kaçoni. Ne vers 18 vjéc, vaté ne Janin dhé ryti ne serbés te Ali-pashes. Qé burr i bukur, kish mustaqét si asher, vétullat te plota kraharorin gjith lësh syt i ndrinin si te maçit. Qé trim shum i mençur! Ali-pasha ja kish kupetuar keto te mira, pandaj é kish marre pran qe ta ruaje nga armiqt. Kur plasi luft é Sulltanit mé Alipashen, Odhiséu i ndijti shum Ali-pashes.

Po kur ryti Omér Vrioni ne Élladh dhé u perpoq mé Dhjakon, Odhiséu gjendéj ne Janin, pastaj érdhi nga an é Mésollongjit. Mé vrap u-gjent perpara Omér Vrionit, i cili si théu Dhjakon shkонтé udhes per te vatur ne Sallon. Ahéré Odhiséu i mbajti udheu Vri-
nit. Ne més t' udhes qe shkon nga Llamija ne Sallon ish dhé esht ngjer me sot nje han qe i ka murét mé plisa. Odhiséu déshi te mbylléj brenda mé trimat é vét u-zu ne vallé dhé tha : Kush do te vij mé mua, brenda ne han lé-te zirét ne vallé : Ahéré n' atê çast u-zun ne vallé 118 trima dhé duké kanduar ryten mbrenda ne han qé nje han i vjéter.

Si ryten brenda mbyllen déren dhé dritarét mé-
gure, lan vétem ca vrima te vogela nga do te shinin
armiqt qe do tu binin.

Pas nje çik u-duken Turqit perpara tyré shkonté-
kaluar nje dérvish i trash! Keti i foli Odhiséu Shqip.
«Ku vété, i tha, ashtu kaluar? Vété te thér armiqt é
Muhamétit i tha dérvishi. Po s' harriti mir ti thoshtë-
keto fjal, dhé Odhiséu ja shkrépi, é mori ne kraharuar,
dhé dérvishi ra nga kali perdhé! Turqit ahéré si te
terbuar ju hodhen hanit po plumbat é trimavét q'
ishin mbyllur brenda, i cponin si hal é grurit dhé
shtronin fushen tri hér ju qasen hanit, dhé qe te
tri u kthyén te turperuar ra nata mbuloji dhén,
lufta pushoji nésermét pa gdhir mir Omér-Vrioni
dergoji ne Llami te sjéllij topat qe te grémisij
hanin. Kêt é kupetuan Élinet dhé u-menduan te
dalin naten andéj é t' ikin. Hapen déren pa gdhir dhé
duké shkélur mi te vraret te cilit kishin mbuluar fu-
shen, shkuan dhé hipen siper ne mal. Atjé u neme-
ruan dhé u-gjenden 112. Vétem 6 ishin vrar. Nga
Turqit uvrar 400 dhé me shum ishin plagosur.

Omér Vrioni u-kthyé prap ryti ne Luvadhi dhé
andej iku ne Thésali.

17.

KRYÉ-NGRITJA MI NISITE.

Bashk mé Morén dhé Élladhen tjater, ngriten flamurin é liris dhé nisite Idhra, Spéca dhé Psarate. pas ketyré Samua, Rodhua, Qiprua, Kriti é gjith te tjérat po kryé-ngritja mbajti shum mi te tri nisit' é para ato vétém u-perpoqen é leftuan mé trimeri te madhé mi dét.

Keto tri nisi qe per kréjt armatosen 176 anjé te luftes. Nga keto 92 anjé ishin t' Idhres, 44 te Spéces, dhé 40 te Psaras.

Kundurjoti trim i math dhé zamer-mir nga Idhra, dha per lirin é memdhéut gjith mallin é vét 2.000,000 fr. Gjith trimat é Idhres é té Spéces ishin Shqipetare qe leftuan mé ttimeri te madhé. Si-cila-donisi kish kryé-détarin é saj. Psaraja kish kapétan Apostolin, Spéca kapetan Andhrucon dhé Idhra Mjaulin.

Qévérrij é Élladhes i la qe te tré keta trima kryé-détare qe te jén mi dét mé anjé, po me pastaj gjith te tjéret é njohojtin Mjaulin per me te math dhé ati i negjonin gjith.

Nen urdher te Mjaulit ishin gjith anjét. Mjauli ahéré çau détin, é dolli perpara anjevét Turqvét te cilat vinin nga Konstandinopoji. U perpoqen afer Mitilines. Atjé, Élinet derguan perpara dy anjé zjarrtaré te cilat ngjiten zjarrin mi anjé te Turqvét. Nje fregat é

madhé é cila shkonté perpara mori zjarr, u-pouvelua dhé flaket é saj ngrihéshin lart ngjér mi qiéll. Anjét é tjéra te Turqvét nga frika qe i zuri u-kthyén prap ne Konstantinopoj, Mjauli i ndiqté pas ngjér ne Dardanéla.

18.

MOT I DYT' I LUFTES 1822.

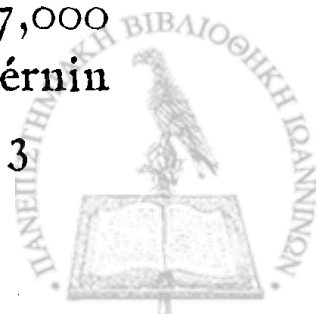
PRISHIJ' É HIOS

Hiua s' kish marre pjés ne kryé-ngritjé te Élinvét, sé kejo nisi é but kish si i ka édhè sot njérst te lésht, qe duan punen é trégjétin pa s' jan faré luftetare.

Nisija ka vendé te bukura, é kopshra plot mé lulé-ndzjérr dhé mastihe te mir. Nga kejo Hiua ish nen mburim te Sulltanit sé andéj mirrnin mastihen harrémét. Pandaj keté nisi s' é shtergonin kurre Turqit. Qévérrija dergonté atjé Qévérritar Kristian, dhé njérsit shkonin mé paq gjith jéten.

Po ne Mars 1822 i pari Samos Likurgua Llogothéti u-hoth ne Hio mé 2,500 trima dhé ngriti flamurin é liris.

Sulltani kur é negjoji ket kryé-ngritjén é Hios u-terbua nga zemerimi, sé s' kishnin nonje shkak per te ngritur. Pandaj dergoji anjét é luftes nen urdher te Kara-Aliut. Ky kur harriti ne Hio ndzori jast 7,000 ushtare t' éger te cilet zun é prishen vendin. Thérnin

grat é foshnat, shkélain shtepit diqin, é ndyrnin qishet, s' lan vrim é shpéle pa kerkuar. Kudo qe gjenin te fshéhura gra, foshnja, pléq i thérnin si bérrat. Ca gra kishin hipur mi nje shkemb dhé vesthtronin nga Psarat mos dukéshin anjét é Élinvét, po kot! ato z' dukéshin! Shkembali u-mbush mé gjak dhé rrodhi ngjèr ne dét sa dhé déti u kuq nga gjaku i shum.

Po Turqit, s' ngoséshin, ryten ne spitala ték ishin te semuret, a te vérberit, a te shurdherit, dhé i thérnin gjith keta pa numer.

Lart nga 30,000 mij théren, dhé me shum u-shiten si kafsh ne trék te Smirnes, te Thésalloniqes é te Aleksandris!

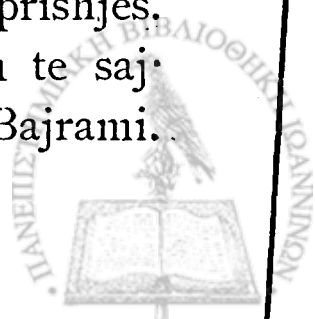
Ne Hio qe perpara gjith vendi lulezonté dhé njèr-zit ishin fat-bardh, tani u-ben te tera germadha, dhé tym é-hi! Perpara rronin 100,000 njérs, nga ata vétém 2,000 shpetuan te tjéret u-vran a-u- arratisen!—

19.

KANARI PERVELON ANJÉN É KARA-ALIUT, NE LIMAN TE HIOS.

Anjét é Élinvét kur mesuan prishjén é Hios u nisen te vinin atjé sé perpara nga valet é détit s' u qasen dot qe ti ipnin ndim é te mos prishéj. Po tani mendonéshin qysh do te marrin gjakun é asaj prishjés.

Kara-Aliu si é prishi Hion mbéti ne liman te saj sé ato dit kishin ramazan, dhé do te gdhiéj Bajrami.

Atê mbrema qe nésermé do te gdhijéj Bajrami, Kara-Aliu kish grishur ne anjé te ti gjith kryé-ushtaret é ushteris qe ishin mi anjé. Ajo nat qé é vreret, ré te zéza kishin mbuluar qiéllin. 3,000 Turq hanin, é kendonin mi anjé te Kara-Aliut é cila ish ndritur plot drita. Daullét, trumbétat, kenget é britmat é te déjturevét gjemonin sa tundéj déti é pergjemonin malét!

Atê nate dy trima te flakt mé anjét zjarretoré, Pipinua dhé Kanari, van te mirrnin gjak per prishjén é Hios.

Kanarit ngjér ahéré si ish negjuar emeri, po qe atè héré u-negjua mi gjith boten. Mé te vertét s' é bé-sonté njêri sé n' atê trup te vogel é thatim, do te fshihéj brenda nje shpyrt i math.

Pipinua dhé Kanari ryten ne anjé zjarretoré, muarrren dhé ca shoke dhé shkuan per gjith naten te vinin n' anjét é Turqvét. Ishin bindur te vinin koken ne trast per shpetimin é memdhéut.—Po ték shkonin ne més te détit zun valet é tundnin shum anjét é tyrédhés-u-mbyten. Ahéré ata shoket qe ishin mé ta u-thoshnin te kthénén sé do te mbytén! Po Kanari ju-pergjéq: «Kush nga ju trembét lé te kthéhét, sé un do te vété sonté te djék si min ne kurth, Kara-Alin.»

Shoket s' u-ndién me, dhé ashtu anjét shkuan udhes, shkajtin neper més te anjévét Turqvét dhé ju-qasen asaj te Kara-Aliut fshéhazi.

Pipinua u-qas é ngjiti anjé-zjarretorén ne nje anjé plot ushtare. po ajo s' mori dot zjarr. Po Kanari u-qas ne kryé-anjé te Karaliut, é ndézi fitilin é anjés zjarre-

torés dhé é ngjiti mir atjé. S' é pa njëri sé ishin mblédhur é kendonin. M' atê çast anja mori zjarr, flaket nga éra qe frynté é rréthosen, dhé anja dukéj si nje mal i larte kur digjét nga terméti! Turqit sa ishin atjé brenda bertitnin é uleritnin. dhé ulerimat é tyré u trazuan me veshellimat é zjarrit! Flaket u-ngriten ngjér me qiéll. njërzit qe ishin mi anjé kercénin andéj é ketéj, per te shpetuar, po shpetim s' kishin. Ca nga ata hidhëshin ne dét. po mé mos ditur te bejen not mbytëshin si mite. ca te tjére rytin mi lundra, po dhé keto u-ngarkuan rende, pa kthénëshin permbysh dhé mbytëshin gjith! Me nje lunder ryti Kara-Aliu vétem po s' ish larguar andéj dhé nje trar' i math i djégur i ra me kok é i hapi trut! Po sa q' é ndzuarren jasht perdhé leshoji shpyrtin é lik!

Me se fundi topat q' ishin mi anjé te Turqvét u-ndzéjtin dhé muarren zjarr, pa zun é kercitnin. pas nje çik, zjarri ryti ne arqé te barutit, ajo plasi dhé u-vervit anja me te perpjét!!

Keshtu ller é Kanarit dergoji n' atê jét 3,000 njërs. Ahéré anjé é tjéra te Turqvét u-ngriten m' atê çast é iken mé vrap per ne Konstandinopoj.

Kanari mé shoket é ti u-kthyén ne Psara po ishin nzire nga tymi é nga baruti, unegjua emeri mi gjith boten, dhé Turqit qe ahéré kur negjonin emerin é ti iknin si te dzindosur!

20.

QËRTHULLIM I MÉSOLLONGJIT.

Mésollongji po mbahéj akoma é s' kish ren ne duar te Turqvét. Atjé vuri qellim per te marrur, Omér-Vrioni, dhé Réshit pasha Qytahiu, dhé Isuf-pasha. Keta pashallare é qérthulluan ketê qytét nga téra é nga déti dhé é shternguan shum qe te épéj. Po n' atê koh é shpetuan Mésollongjin Mavrokordhatua me 600 trima i cili u-mbyll brenda duké then. «S' kam per te ikur ketéj, ngjér sa te mbétét dhé nje i gjall me mua. Ahéré Marko-Boçari trim i mir tha : dhé un ketu, bashk mé ty kam per te vdékur!» Mésollongi s' kish muré te larta as te forta, dhé njérzit qe ishin brenda s' kishin per te ngren, as per te leftuar per shum koh. Pandaj sikur ti ishin hédhur Turqit atê çast, do ta kishin mar qytétin. Po Turqit kur ju qasen zun fjale mé Élinet per te dalur jasht keta pa lufte dhé keta po i mbanin mé fjale ngjér sa tu vinté ndihem qe é pritin pa si u-érdhi nga déti é-u-pruri per te ngren é pér te luftuar, Ahéré Élinet si u-forcuan mé 1,000 trima te ri i derguan Qytahiut dhé Omér-Vrionit é u-than : «Ne doni ta mirrni qytétin, qasuni sé qçét » jan vartur me qafa te topavét.»

Ata si é pan qe u-genjyén ú zemeruan téper dhé u-menduan ti binin naten. Priten mbreman é 24—
25 Shenendréut kur do te gdhiéshin Krishendéllét

sé bésonin qe gjith sa ishin ne qytét, do te vinin atê nat ne qishe. Po Élinet é mesuan qellimin é tyré dhé rrinin fshéhur é pritin prapa murévét me arme ne dore. I lan Turqit t' aferonéshin sa harrin plumbi pisqolles, pastaj i zbrazen ato te dendura mi ta, shtruan shum perdhé, te tjéret u-thyéu duké ikur mé vrap!

Po véç asaj zuri dhé dimer i rende debor' é cingerrim qe i shternguan Turqit te mos mbétéshin atjé po iken é vaten ne Prévéze dhé andéj u-perhapen gjith kush ne vent te ti.

21.

PRISHIJ' É DRAMALIT.

Sulltani si é-pa qe kryé-ngritja ne Élladhe sa vinté po perhapéj me shum, dergoji atjé Mahmut-pashe Dramalin mé 30,000 ushtar. Dramali u-nis nga Llarisa me te rytur te Qershorit 1822, shkoji Thésalin, ryti ne Élladhe érdhi ne Korith, ne Argos dhé mé 12 te Korikut mbuloji fushen é Argos me mizeri.

Frika é drithma zuri Élinet kur negjuan per Dramalin. Per nje çik than sé kryé-ngritja u-mbyt. Qévérrija é Élladhes dhé ajo u-hoq ne dy anjé q' ishin ne liman te Naplis. Vétem Dimitri Ipsillandi z' dés te hiqéj nga Napli ne anjé po tha: Un ketu kam per te mbétur dhé mbéti atjé mblodhi 700 trima dhé vaté per te ndihur trimat é tjér q' ishin pbyllur ne kala t'

Argos te cilet i kish rrëthosur Dramali po keta shpetuan é duallen andéj mé ndihemen é Ipsillandit.

Ne ketê déshprim te math, kur te gjitha dukëshin te humbura, u-çfaq shpetimtar Th. Kollokotroni. Ahéré zeri ti gjemoji neper malé, si trumbéta, dhé m' atê çast trimat u-mblothen nen urdher te ti. Kollokotroni qé aji qe u-ipté gudzim te math trimavét.

Kur negjonin zen é ti i brithnin pas gjith si dhent pas dashit mé kambore. U-thosh fjale per memdhé qe u-ngéthëshin misherat. Sa dhé ato gratê kur negjoniu fjalet é ti u-thoshnin burravét tyré: «Kercéni pas tija sé ne mos vafsi ju do te vémi vét!

Kollokotroni ahéré zbreti nga Tripoji dhé ngriti tenden afer Argos mé 14,000 trima.

Po qe tani é posht fati Dramalit u-kthyé sé ky nga gjith vendét qe shkoji s' pati mendjë te mblithtë te ngrenat per ushterin é ti pandaj uriya i préu, dhé shum zun é vdiqnin se pa ngren. Te shkонтé me brenda ne Moré s' munté dot sé prapa ti ish Kollokotroni pandaj u-mendua te kthénéj, prap ne Korith po déshi te genjénté Élinet u-dergoji shkronjesin é ti, i cili ish Kristian, dhé u tha: qe Dramali mendonét per te vatur ne Tripoj pandaj esht mir Élinet te zen udhen é Tripojit, qe te mos ta len te shkoj per atjë.

Élinet keto fjal i bésuan dhé benëshin gati t' iknin andéj-Vétem Kollokotroni é kupetoji dhé lperin é ketyré fjalevét dhé tha:

Dramali s' munt te shkoje ne Tripoj sa jémi névé ketu prapa ti, do te kthénét ne Korith po fjalen é Kollokotronit s' é negjuan te tjéret, pandaj aj mori

2,000 mé vété dhé vaté zuri te ngushtat é Dérvenaqués nga kish per te shkuar Dramali qe te kthénéj ne Korith. Me pastaj u-trégua sa mençur punoju Kollokotroni.

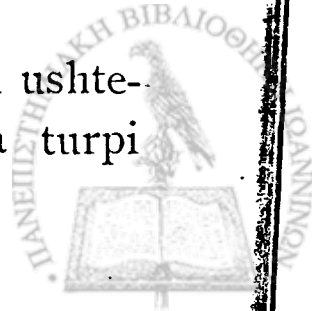
Sé mé te vertét me 26 te Korrikut ushteri é Dramalit u-nis per te kthyér ne Korith. Kollokotroni mblo-dhi trimat ne ato grykat é malit, u-tha ca fjal per te gudzuar é te mos trembén, sé pa nje enderr te mir: sikur Pérendija naten i tha qe do te fitojen lufte te madhé.

Pa zuri mir grykat é Dérvenaqués dhé brigjét é shpéllat. Pra qe te dukéshin me shum sé ç' ishin mblo-dhi me nje vent kuajt é mushkat, vari dhé gunat mi drunjer, pa largazi vendi dukéj si i mbuluar mé mizeri.

Ték po pritnin armiqt, u-duken keta dhé zun é rynnin ne gryk te malit nga shkonté udha. Atjé i priten Élinet te fshéhur pa si ryten, i thyén. Turqit si u ran pa pandéhur u-thyén dhé zun é ngjitëshin brégut si é pane gryken te zene, po s' harriten mir té dilnin maj brégut, dhé atjé i pritnin te tjér trima, te cilet u-ran perpara dhé i thyén me tatpjét! Sa u-vrane me s' thuhét! gryka u-mbush mé te vdékur!

Pas dy dit u-nis dhé Dramali vét mé nje pjes tja-ter t' ushteris, po aji si mesoji prishjén nuk shkoji nga ajo udhe po nje çik me nga é djathta prapa brégut, po Kollokotroni é kupetoji qellimin é ti dhé i ra mé trima prapa é ndoqi ngjér ne Korith. shum u vran udhes, dhé Dramali hariti ne Korith si gjymes-i vdékur, i grisur é i uritur, pa ushteri.

Keshtu trim i mençur Kollokotroni é prishi ushte-rin é Dramalit. Dramali nga hélmi dhé nga turpi

math, vdiq ne Korith, ushterin é ti é zu atjé semunda, dhé vdisnin ca dhé se pa ngren. Shum pak shpetuan ngjer ne Pater dhé atjè i mori n' anjé te ti Isuf-pasha.

22.

MOT I TRÉT I LUFTES 1823.

MARKO BOÇARI

Gjith ushterin qe dergoji Turqija keto dy vjët é para te luftes z' beri dot faré gje.

Pandaj Port-é Larte é Konstandinopojit vuri tjater qellim ne mendjé. Dergoji pernjuhéré te rujen dy ushteri ne Élladhe, nje nga Thésalija tjatera nga Ipiroja.

Nga Thésalija unis nga Llarisa Isuf-pashe Verkofcali ky u-dérth mé mizeri neper fusha te Élladhes, vaté ne Five, dhé ne Halqidhe pa u kthyé ne Llami.

Po m' é madhé ushteri qé ajo qe ryti nga Ipiroja nen urdher te Mustafa-pashe Skodranit me 8,000 Shqipetare. Véc ketyré dhé Omér-Vrioni Bératasi mé 4,000 Mireditas nen urdher te Dzelaledin-béut zun vendét afer Karpenishit.

Perpara ketyré trimavé, u-dolli Marko-Boçari. Markua ish nga shtepi é madhé é Sulit, i biri Qiço-Boçarit. Ish njéri i urte, s'kish shum fjal. Trimerin é Markos s' é kish tjater njéri. Shum hér kish perzen rrezikum nga memdhéu i vét.

Kur Hursit pasha shpetoji luften mé Ali-pashen, vaté mé gjith ushteri ne Sul per te pushtuar dhé keté vent· po s' é mori dot· pa zuri é qertonté Shqipetaret qe s' jan te zot te marrin Sulin.

Ahéré nje plak Shqipetar icili kish ngren barutin mé grusht sé qé plakur ne luftera, ju pergjéq Hursit-pashes.

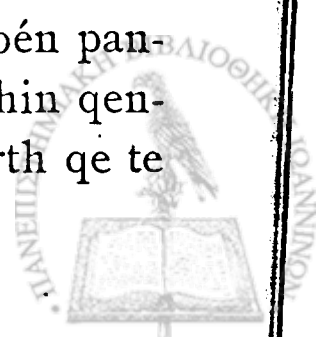
«Hursit-pasha, Zoti-yn, Shqipetarevét s' u trembét »syri ne lufte, as kthéjen kurrizin kurre po keta Sulote »letojen si luane, édhe Markua esht m' i trim i gjith »thévé sa rrojen sot ne keté kohe.» Sikur te qé Mu- »sullman Markua do te thoshnim qe véte Aliu zbriti nga qiélli.»

Qévérri é Élladhes si é pa qe Markua shum hér kish shpetuar memdhén i dergoji urdher te shkruar dhé i thoshté qe é vuri kryé-ushtar per mi gjith Kapetanet é tjére. Po Markua qe te mos zemeróneshin te tjéret, é mori urdherin é shkruar pa si é puthi é è vuri mi krué -é-siper per te ndérUAR, pastaj é çori perpara atyré duké then : «Kush esht trim benét kryé-ushtar ne més te »luftes mé palle me dore».

Pas ketyré fjalevé Maskua mé 350 trima u-nis te dale perpara Shqipetarevét qe ishin mé Mustahipashen dhé mé Vrionin, qé 9 Gushti 1823.

Markua ra naten mi Mireditasit te cilet flinin· u-dzgjuan te trembur dhé atjé u-be nje vrasjé é madhé, gjaketoré.

Markua déshi ta zinté te gjalle Dzélaledin-bén pandaj ungjit me nje garth brenda ne te cilin kishin qendruar Mireditasit. Po kur ndzori koken mi garth qe te

shinté brenda, é mori plumbi ne balle dhé ra perdhé i vdékur!

Sulote plot hélm é duké qare muarren te vdékurin dhé iken é shpun ne Mésollongj atjé é kallen ne varr mé ndér te math!

Per vdékjén é Markos mbajti zi gjith Élladha, qajtin gjilh per atê trim sé tjater si aji me z' dolli.

Nésermé Mireditasit kallen te vdékurit é tyré ne varré, ubashkuan mé Omér-Vrionin dhé iken é shkuan ne Shkoder dhé Vrioni ne Bérat!

K'ejo Istori é Markos na trégon qe Shqipetaret ahéré leftonin bashk mé Turqit sé s'kishin kupetuar te miren é liris per te cilen Élinet kishin ngritur flamurin!

23.

ÉVROPA PER KRYÉ-NGRITJÉN É ÉLINVÉT

Me nj' ane te thérturat qe bene Turqit ne Kostandinopoje é ne qytété te tjéra, te varturit é Patrikut, prishij' é Hios m' ane tjater trimerit qe tréguan Élinet ne luftera te dhéut é te détit, ngriten é kthyén zemerén é gjith botes Evropes per shpetim é per lirin é atyré qe kishin vuajtur kaq vjét u-dhembti zemera kur negjonin sa kishin héqur é po hiqnin akoma ngjér ahére!

Pandaj ne Jérmani, ne Hélvéti, ne Angli, ne France, ne Itali dhé n' Amérike akoma u-lidhen shoqerira te

cilat mblithnin para, rroba, barera per te semure, dhé arme per lufte é i dergonin ne Élladhe.

Po véç ketyré ndihmavét shum burra trima te cilet duanin lirin é gjith botes, kercyén mé vrap é van n' atê lufte per te luftuar é per te shpetuar nga rroberi é rende é Turqis. Te tille trima ishin : Tarella, Danja, Santaroza nga Italija, Mirzéfsqi nga Pollonija, Normani nga Jérmanija, Shevaliéu nga Hélévétija, Mézoni nga Franca, Vironi nga Anglija dhé shum te tjér nga shum vendé.

Keta érdhen ne Élladhe dhé me te shumet uvrar duké leftuar. Me shum nga keta u-negjua Vironi nga Anglija. Ky qé nje nga me te mbedhéjt vjérsatoret é Anglis, shum i pasur dhé i ri.

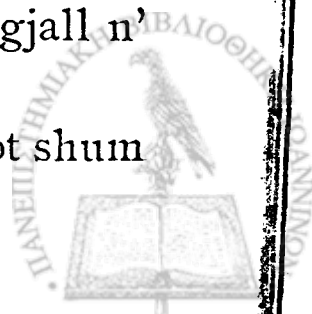
Lordi Vironi mé vjersa te bukurat é ti qanté te vojturat é Élinvét qe hiqnin nen rroberi te Turqvét.

Érdhi dhé véte ne Élladhe mé gjith mallin é ti dhé ndiu Élinvét jo vétem mé para te shuma qe solli po dhé mé gjakun é vét! Kaqe i zjarrte qé per Élladhen te cilen é désheronté si memdhén é vét!

Vironi érdhi ne Élladhe mé 24 te Shenendréut 1823 dhé vaté né Mésollongje. Élinet é priten me ndërte math si shpetimtarin é kombit !

Posa qe dolli jasht ne Mésollongj uzori rrobat qe kish véshur, dhé véshi fustanellen é bardhe, dhé shkoji neper luftera luftonté si ushtar nen urdher te kryéushtarevét! leftoji sa mundi, gjith ç' kish ja dha Mavrokordhatos dhé beri bé te mos kthénét i gjall n' Angli, pa dhen lirin Élinvét !

Po per fat te zi t' Élladhes Vironi s' rrojti dot shum

koh atjé. S' ish mesuar te héqij é te duroje si duronin trimat é luftes, te cilet shum hér mbétëshin pa ngren, é pa pire, é pa flétur! pastaj mé ato rroba t' Élinvét qe véshi s' ish mesuar ti mbauté persiper shum kohe.

Me 1824, pas nje moti qe kur sé érdhi Vironin é zu jasht mé shokét é ti nje shi, i math, é lagu dhé é beri qull.

Shoket i than ti nderroje ato rrobat é lagura, po ati i vinté turp, qysh ti nderroje vétém aji kur shinté te tjéret qe u-thahëshin persiper! Pandaj z' déshi ti nderronté! po lagesira i ryti ne trup, dhé ra i semure i ryti pléviti brenda, é zun éthét sa dridhéhj, dhé mbéti i semure 12 dite! Pastaj vdiq ne verse 37 vjéç.

Te vdékurin é kallen mé ndër te math dhé gjith Élladha bajti zi shum kohe!

24.

MÉHMÉT-ALI-PASHA I ÉGJIPTES NE LUFTE TE ÉLLADHES.

Sulltani si é shinté qe vétém mé fuqi te ti sé mbynté dot kryé-ngritjén ne Élladh u-gjent ne névoje te unjét perpara Méhmét-Ali-pashes ne Égjipte é ti kerkoje ndihmen. Po qe ti hapté enden me te madhé per keté lufte, beri te birin é ti Ibrajím pashen qévërritar te Morés. Sulltani porositi Méhmét Ali-pashen te véj perpara ne Krite sé dhé kéjo kish ngritur flamurin é liris po aji dergoji atjé dhenderrin é ti Hasan pashen. Ky

dolli atjé mé shum ushteri dhé vuri zjarr é thike é prishi vendin. Me s' thuhén te keqijat sa hoqen te zest Kritas. Dy-mij burra é gra u-futen me nje shpéllé, atjé 15 dite mbahéshin, po me se funti si mbéten pa buk é pa uje u-shternguan te ipéshin te gjall burrat ca i thérren, ca i lidhen mé terkuza, dhé i hodhen te gjall ne zjarr, po gravét u ran mé shkélmé dhé u-ndzuarren zorret.

Pas Hasan-pashes i ctli vdiq duké leftuar ne Krite, Méhmét-Aliu dergoji Hysejin-bén Shqipetarin. Ky si u-forcua mé shum ushteri nga Égjipta, zuri vrasjat é présjat me te keqija sé Hasan-pasha. 370 shpyrt, burra, gra, é djém ishin mbyllur me nje shpéllé. Hysejin-béu dha-é-dha tré muaj per te marr é dot s' é mori. Me se fundi mbylli veren é shpélles mé popela (gure) pastaj hapi nje vére te vogel i sipra per mi shpéll andéj hodhi brenda karthela te ndézura dhé barut! Gjith ata qe ishin brenda ne shpéllé vdiqin! Ashtu é prishi Kritin Huséjin-béu, pastaj vaté ne Kaso nisi te vogel, é pushtoji dhé keté é gjith njérzit i vran! Sé keta mé anjé te tyré çanin détin dhé u-épnin ndihmera Kritit!

23.

PRISHIJ É PSARAS.

Psaraja ish nje nisi é vogel é cila dhé ajo kish ngritur flamurin é liris bashk mé nisit é tjéra. Sulltani dergoji atjé, me 1824 ne Mars, Hosréf-pashen. Ky ju

aferua nisis dhé é qerthulloji. Vendesit pritnin ndihm nga Idhra é nga Spéca, po kot.Pra si é pan qe z' dukéj njéri, prape z' donin te épëshin po uperpoqen sa mundnin.

Hosréfi é'rréthosi nisin mé 235 anjé te luftes mi te cilat kish 14,000 ushtare. Me 20 te Qershorit zuri é-u-binté mé topa, po dhé ata i pergjigjéshin mé topat qe kishin. Turqit gjéten nje shték qe s' é ruanté njéri, dhé atjé ndzuarren nga anjét ushtare te cilet duallen ne nisi prapa vendezvét. Keta u-gjenden tani ne mést te dy zjerrvét me nj' an Hosréfi u binté mé topa nga déti, dhé i prapa Turqit qe duallen ne nisi. U-aferuan duké leftuar sa érdhen me duar me ushtaret é Turqvét. Duké leftuar rytin me shtëpi qe kishin fshéhur barutin, atjé duké ndjékur ata rytin dhé Turqit, pra po Élinet vun zjarrin barutit dhé u-dogën gjith bashk Turq é kristian !

Pastaj Turqit é muarren qytétin mé kollaj i vun zjarrin dhé i rrembyén plaçkat. Grat é çunat u-hodhen vétiut ne dét qe te mos bién te gjall ne duar te Turqvét!

Kish mbétur akoma nje kule é vogel, Paléokastron. Atjé brenda ishin mbyllur 600 trima te mir dhé shum gra é çuna. Turqit u-qasen dhé atjé qe ta mirnin, po per tré dit mbahéshin, pa si é pan qe s' kishin shprés per shpetim, hapen dyért dhé 2,000 Turq duke ker-cyér rytin brenda ! Élinet ahéré vun fitilin é ndézur ne barut dhé u-perveluan é u-ben shkrump Turq é kristiane.

Prishijé kesaj nisis u-be shum é madhé sé ishin mblédhur atjé shum Éline nga Smirna, nga Hiua

é nga qytété te tjéra· ishin mblédhur ngjer me 30,000 shpyrt dhé 7,000 ishin vendasit. Nga keta gjith u-vran 20,000 dhé te tjéret u-shiten si rrober é si kafshe neper tréggjé te Smirrnes é qytétévét tjére.

26.

LUFTE DÉTARÉ PRAN SAMOS.

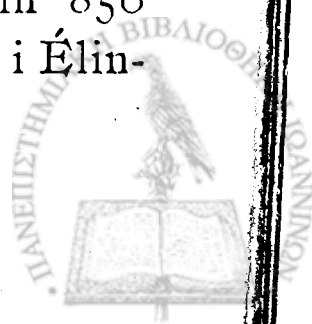
Pas prishjés Psaras Hosréfi mé anjé shkoji nga Smirrna per te marrur andéj ushtare te tjér te cilet ti ndzjérrij ne Samo· po at-héré ju-çfaq perpara kryé-détari Élinvét Shakturi, i cili zuri détin é ngusht afer Samos dhé pertéj n' Asi te Vogel. Sé andéj kish per te shkuar Hosréfi mé ushteri qe kish per te prure nga Asia per te ndzjérr ne Samo.

N' atê dét te ngusht u-ben luftera gjaqtoré ne te cilat u-trégua prap trimeri é Kanarit.

Hosréfi nga frika u-fshyé ne liman te Kos, dhé atjé prit-té anjét é Méhmét-Ali-pashes nga Égjipta.

Pas ca dite haririti Ibrajimi-pasha i biri Méhmét-pashes mé anjét-é ti. Ibrajimi ish trim, gudzimtar, i pa trembur, dhé shum i zgjuar.

Anjét é Ibrajimit u-bashkuan mé ato te Hosréfit dhé ishin 400 te cilat kishin 2,500 topa dhé 50,000 ushtare. Gjith keto anjé shkuan détin dhé u-perpoqen, mé anjét é Élinvét te cilat ishin vétem 80 kishin 850 topa dhé 5,000 ushtare. Me ket lufte kryé détati i Élinvét ish Mjauli.

Te dy armiqt zun luften me 24 te Gushtit 1824. Lufta mbajti gjith ditën pa si ra nata é u-érr u-ndajtin per te préjtur.

Nésermé u-zu prap lufta dhé luftonin nga te dy anet me gudzim te math ngjër ne 29 te Gushtit. Atë dit lufta u-be aq' é kéqé sa déti u-kuq nga gjaku, dhé Mjauli trégoji urtesi é trimeri te madhé! Élinet shum anjé t' armiqvét i perveluan é i vun te rrin jasht luftes.

Hosréfi si é pa qe s' é mirrté dot Samon, po ju prishen shum anjé, u-ngrit iku é vaté ne Dardanéla. Ahéré Ibrahimí déshi vétém aji ta mirrté Samon, po é thyén prap Élinet, me se fundi shkoji per Kritin, atjé shkoji dimerin dhé me te dale te ti u-nis per ne Moré.

27.

MOT I PÉST' I LUFTES 1825.

IBRAJIMI NE MORÉ.

Qévérrija é Élladhes kur mesoji qe Ibrajimi zuri Kritin, é kupetoji rrezikun qe i varéj persiper dhé po benéj gati :

Ibrajimi, m' an tjater, ne Shkurt me 1825 u-nis nga Kriti per ne Moré dhé vaté n' an' te Mesines mé 10,000 ushtare é 1,000 kalore.

Ahére Kundurjoti i-pari Qévérri Élladhes nga Napli vaté me 5,000 per te mbajtur Ibrajimin né vent,

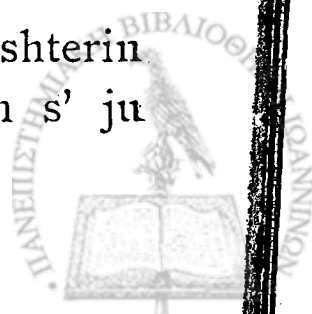
po kur érdhi ne Kallamate z' beri dot dhé u-kthyé prap ne Napoli, atjé la Shkurtin me 5,000. Zuri luften ky, po Ibrajimi i théu dhé i arratisi, é shkoji udhesper ne Pillo.

Atjé ne Pilo ish Tasho Camadhoji mé pés anjét luftetaré. Ibrajimi dergoji Hyséjin-bén atê qe kish prishur Kritin, ti bjér nisis qe qé ne liman te Pillos m' ate nisi te vogel ishin 800 Élin dhé posht ne liman ishin te pés anjét nen Camadhon. Hysén-béu me 26 te Prillit 1825 i ra nisis mé topa dhé pastaj ndzori persiper 4,000 Arape te cilet ngjitëshin mi shkembenj. t' asaj nisis si maçok i éger! U-be atjé luft gjaktoré, u vran nga Élinet 300 bashk mé ta dhé Camadhoji Shahini dhé nje Italian Santaroza. Shum te tjér u-zun te gjalle, shum prap ran ne dét dhé duké ber not u-futen n' ato te pésa anjét q' ishin ne liman dhé, shpetuan neper mést t' anjevét Égjiasvét q' ishin brenda ne liman, anjét é Élinvét u-ben si shosha nga plumbat é armiqvét! Nisi é vogel ra ne duar te Arapevét dhé kete kur é mesoji Mjauli dhé vdékjén é Camadhojit u-hélmua ne zemer ryti ne liman naten dhé perveloji 30 anjé te Égjiasvét!

28.

P A P A F L É S A

Kur é mesuan ne Naple qe Ibrajimi théu ushterin é Élinvét, deshprim i math zuri gjith. Vétem s' ju

tremp syri Papafléses i cili që nje nga kapétanët, dhé mori 1,000 trima, iku nga Napli é vaté ne Mésin. Atjë zuri nje shtëk te ngusht afer fshatit Manjaqit.

Atjë ték kishin zen vendét u-çfaq dhé Ibrajím-pasha mé 6,000. Trimat é Papafléses kur pan atê mizeri u-tremben dhé iken, vétém 300 nga ata i mbajti mé fjale, duké then, me mir te vdésin mé udér, sé te turperojen mem dhén!

Ushteri é Ibrajimit u-dérth mbi ta po u-thyén é u-vran shum, te tjére é te tjére u-verviten, po trimat é Papafléses si é pan qe s' kishin shpetim dualen perpara mé jatagan ne dore. Atjë ran shum nga te dy an, fusha u-mbulua mé burra, Élinet u-vran te tere.

Ne per te vraret u-gjent dhé Papaflesa i vrare. Ibrajimi dha urdher ta ngren é ta pshtjétin me nje pém sikur ish i gjall. Per se largu dukéj si i gjalle. Ibrajimi shum ore é veshtronté, pastaj é pushtoji te vodékurin dhé tha: «Mé te vertét ky burre që trim i mire».

29.

MOT I GJASHT I LUFTES

QERTHULLIM I DYTE I MÉSOLLONGJIT.

Lufterat qe leftonté Ibrajím pasha ne Moré nga nj' ane é kenaqen Sulltan Mahmutin, po nga ana tjater i ngritin nakarin qe te fitonté dhé vét aji mé ushteri te

ti te tilla luftera. Pandaj dha urdher Qytahi-pashes te shkoje ne Mésollongje é te perpiqét sa ta marrij! Urdheri qe i dha, qé shum i rende· sé i thoshtë: ja Mésollongjin te març, ja te mora koken!

Mésollogji qé qyç i gjithi Élladhes· po te mirréj aji kish per te ren mé kollaj gjith Élladha.

Qytahiu, trim i math, mori 20,000 trima te dzgjédhur Shqipetare, dhé harriti ne Mésollongje me 13 te Prillit 1825 atjé qendroj afer qytétit dhé zuri topate.

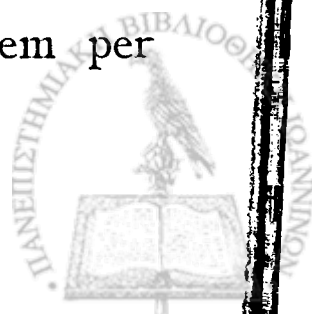
Élinet brenda ishin vétém 4,000 burra te luftes, po véç ketyré ishin pléq, gra dhé foshnja ngjér 12,000 te cilet per luft s' rynnin ne pun, po vétém duanin te hanin.

Topat é Qytahiut gjemonin sa tundéj dhéu dhé plumbat veshellénin nd' ére. Pastaj harriti dhé Hosréfpasha mé anjé te luftes i cili é mbylli qytétin dhé nga déti.

Qytahiu dergoji ne Mésollongje é u-tha te dalin mé te mir é mé ndér, t' ikin sé é ka per te ber hi qytétin!

Po Élinet ju pergjéqen é-i-than! qyçét é qytétit jan vartur mi qafe te topavét! urdhero t' i marrç! Kejo pergjigjé é larte é zemeroji shum Qytahin dhé aji me 26 te Korrikut dha urdher t' i bién qytétit nga téra é nga déti. Zun topat é gjemonin, dhé trimat mé jatagan me dore te qaséshin murévét, tri hére i rane, qe te triat hér u-thyén dhé ran shum!

Po dhé ata qe ishin brenda, gjendéshin me vent te ngusht, nga shkaku qe s' kishin te hanin, vétém per pak dite kishin.

Po per fat te bardhe te tyré, Mjauli neper més t' anjévét Hosréfit kalli brenda ne qytét ushqimé dhé barut!

Élinet q' ishin brenda u-gezuan, dhé muarren gu-dzim te math, é duallen jasht murevét, vran shum, u rrembyén plaçkat, muarren dhé flamuré, dhé ryten prap brenda ne qytét!

Qytahiu zuri é mendonéj qysh te benté : Mésollongji s' unjéj. Pastaj i ra dhé semundja ne ushteri te vét, i vdisnin shum, dhé dimeri aferoji. I shkoji nga mendja t' ikté andéj mir po i buisnin véshet nga urdheri Sulltanit! Pandaj até dimer mbéti atjé ne fush te qytétit. Dimerin z' beri dot gje.

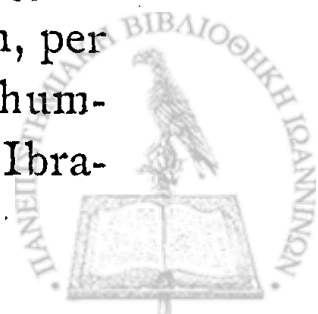
Sulltani si é pa qe Mésollongji mbahéj, kërkoji prap ndimen é Méhmét-Aliut. Ky porositi te birin, Ibrajimi-pashen te shkoje ne Mésollongj ti ndije Qytahiut. Vaté atjé mé 10,000 Égjias mé shum topa dhé qendroji afer Qytahiut perpara Mésollongjit!

300.

MOT I GJASHT 1826.

MÉSOLLONGJI RA

Kur érdhi Ibrajimi zuri é-mburréj perpara Qytahiut, qe me dy jav é siper é ka per te marr qytétin, per te cilin Qytahiu u-mundua pa pum tét muaj dhé humbi 13,000. Murét é unjta q' ishin rréth qytétit, Ibra-

jimi i thoshtë garth! Ahéré Mésollongji u-shterngua me téper nga déti. Topat binin ne qytét si brésheri. Pastaj sa ishin ne qytét, s' kishin me faré te hanin! ushqimét u-sosen! perpara hanin 50 derhém buk ditën, tani u-pakesuan me 30 derhém ditën. Po mi gjith kete s' mendoneshin per të falur.

Ibrajimi s' pushonté t' u-binté. Me tri dit' é siper tét mij gjylé kishin mbuluar qytétin si brésher! Shtepit ishin ber germadh! Keto benéshin ne mést te dimerit ne Jénar, pa ne Shkurt, Ibrajimi ngriti gjith ushterin dhé u-qas murévét. Élinet duallen jasht murévét mé jatagan me dore dhé si te terbuar u verviten mi Égjias te cilet ndosé ishin me te shum u vran téper dhé u-thyén. Ibrajimi dha urdher te kthénén prap! Dy hér Égjiasit u qasën murevét, qe te dy heret Élinet i thyén dhé vran é prén shum nga ata!

Qytahiu i cili rrinté per se largu dhé vinté ré keto, ferkonté duart nga gazi dhé i tha Ibrajimit. «É qysh te dukét, ky garth? a é merr dot! Ibrajimi mé kok unjur i kerkoji ndihmen Qytahiu. Ahéré u-bashkuan qe te dy dhé i ran Mésollongjit!

Ahéré Ibrajimi zuri ti binté nga déti po qe ti qasét me afer kish ndzjérr ushtare mi dy nisit é vogela qe jan perpara Mésollongjit, Vasilladhen dhé Dollman. Pastaj déshi te mirrté dhé nisin tjater Klisoven te cilen mburonté Suloti Dzavélla mé 131 trima.

Perpara ju vervit Qytahiu, po si é pa qe s' ja dilté dot, u-hoq shpéjt. Érdhi radha é Ibrajimit, ky dergoji Égjiasit nen Hyséjin bén. Po plumbat é trimat nen Dzavéllen, i korren gjith keta, dhé Hyséjin-béu

u-vra! Pastaj kapétan Dzavélla mé trima duallen mé jatagan me dore dhé vran 1,000 Arape, nga trimat é Dzavélles u-vran vétém 35!

Po kejo trimeri qé é fundit! sé me z' duronin dot pa ushqimé buke s' kishin faré, ushqénéshin mé lekurerá, mé maçé é mé mij, me krimba é mé ç' do fare gje te ndyre, pa nga ky shkak shum semundja ran brenda ne qytét· njërst vdisnin dendur, sa s' harritnin dot t' i kallnin ne varr! Ata sa rronin ishin ligur é ishin thare faré, po mé gjith keto, s' mendonéshin per te falur!

Ibrajimi u-thoshtë te falén, sé s' kan per te shpe-tuar, po ata s' negjonin nga ato fjale! Me se fundi si é pan te ngushten, u ménduan te dalin naten, te hapin udhen neper més t' armiqvét é te marrin malét!

31.

TRIMAT DUALLEN!

Or' é rrezikshimé po u-qas! kishin then te dalin naten me 10 Prillit 1826· po kejo fjale u-muarr vésh nga Ibrajimi, i cili u-be gati qe t' i printé! Vuri gjith ushterin dhé topat perpara murévét qytétit, dhé kalerin é vuri jasht ne fush gjymes ore lark qytétit! Me jasht rreze malit vuri 2,000 Shqipetare.

Élinet qe do te dilnin u-ndan me trish· nje tuf nen urdher te Noti-Boçarit, é dyta nen Qiço Dzavéllen, dhé é tréta nen Makrin· per te dalur pritnin oren qe

kishin then. Si shkoji més i nates, dolli heneza, ahéré-
duallen gjith mé jatagan me dore duké bertitur per-
para! perpara! shkoni ó burra, é mos u-trembni! Te-
paret shkuan mé rrembim si rrekéja kur zbrét nga
mali qe s' é mban dot gje, po ajo héq bran ç' do qe te
gjéj perpara! Égjiasit u-hapnin udhen, dhé fshihé-
shin, trimat shkonin fushes duké kapercyér héndéket!

Po pas atyré vinin pléqt te cilet s' hiqnin dot
kembet, grate te véshura si burra dhé te armatosura,
çunat mé pisqolla mé dore. Até çast u-negjua nje ze-
prapa, prapa, kthéuni, prapa! Ahéré ulerima blégeri-
ma te mbedha çanin éren, dhé zun te kthénéshin duké
shtypur njéri-jéterin. Ca te tjér q' ishin faré pas, s'
kishin dalur mir nga qytéti, s' é negjuan fjalen, prapa,
prapa, dhé u-perpoqen mé ata qe kthénéshin. Atjé u-
shtypen shum mé njéri jéterin! Ahéré u-ran pas dhé
armiqt dhé vran shum. Ca ryten brenda ne qytét! po
bashk mé ata ryten dhé Égjiasit. Élinet si é pan qe
s' kishin shpetim vun zjarrin ne shtepi te barutit dhé
u-doqen bashk mé armiqt, sa ryten pas atyré. Me nje
tjater shtepi plot barut, ryten grate dhé çunat, pa kur-
umbush ajo shtepi nga armiqt qe ryten atjé pas atyré,
i vun fitil te ndézur barutit dhé u-doqen é-u-ben
shkrump mé gjith armiqt!

Kur léu djélli me 11 te Prillit 1826 qytéti tymoséj
i tere, shtepit as nje s' mbéti me kembe dhé nen ato-
ishin mbuluar 2,000 njérs. Égjiasit prén 3,000 kok
dhé sa i zun te gjall i shiten si kafshe.

Po dhé ata te paket qe duallen perpara te gjall,
vuajtin shum udhes duké ikur dit' é nat, pa ngren é

pa flétur! Me se fundi harriten te gjalle ne Amfis (Sallona) dhé atjé shpetuan!

Te tille prishjé te Mésollongjit Istori é Pergjithshmé s' refén tjater! m' é madhé trimeri s' esht é tréguar! dhé nga kejo trimeri u-çudit gjith Évropa dhé zuri é i dhimbéj per Élinet.

32.

QYTAHIU QÉRTHULLON ATHINEN GJÉRGJI KARAJISKAQI.

Si ra Mésollongji Ibrajím-pasha u-kthyé ne Moré dhé Qytahiu pushtoji gjith Élladhen qe nga Mésollongji ngjér n' Athine. Pastaj érdhi perpara Athines mé 10,000 ushtare, mé shum kaleri, dhé mé 26 topa. Ryti brenda ne ket qytét, dhé zuri é qerthullonté shkembín é saj, Akropojin. Siper mi Akropoj valonté akoma flamuri te cilin é kishin ngritur atjé dhé é mburonté kapetan Griva mé 400 trima.

Keshtu gjith Élladha ish shkélur nga Turqit dhé mi gjith qytétét é saj valonté flamuri Turqvét! Kryéngritja é Élinvét dukéj sikur do te shuhéj. Ahéré gjith kthén syte mi Gjérgjin Karajiskaqin, dhé vétém aji u-épté shprés qe do ti shpetonté!

Karajiskaqi kish rytur dhé ky ne ushteri te Alipashes ne Janin. Alipasha é donté shum, sé é kish ku-

petuar qe do te benéj trim i mir. Qé gudzimtar, kryé-lart, sy-shkendi, goje-zbrazet, é goje-felliqur!

Ali-pasha ne Janin é shtroji nje hér posht dhé po é rranté ngjér sa i ndziu misherat! tjater her prap é pyéti «Ç'do te te bej. moré Karajiskaqi tha: Karajiskaqi si goje zbrazet q' ish ju pergjéq». Ne me njéh per njéri te mir, be-me Zot, ne me njéh per te lik, be-me rrobin tent, prap ne mos me njéh per gje faré, hith-me ne liqer te me hane ngjalate.

Kur u-ngrit flamuri liris Élladhes Karajiskaqi me pare nga gjith te tjéret érdhi dhé aji nga Janina ne Élladhe dhé ngriti atjé flamurin! Ahéré Qévérri é Élladhes beri kryé-ushtar per mbi gjith Karajiskaqin.

Kryétar i Qévérris André Zajimi i cili ish armiku i Karajiskaqit, n' atê koh é la me nj' an zemerimin, i foli Karajiskaqit dhé i tha:

«At-dhétar trim i mir, lé te harrojem merin qe ké-
»mi, sot lé te veshtrojem qysh te shpetojem memdhén!
»Dhé atyré te tjérevé q' ishin atjé perpara, Zajimi u-tha:
»lé te shpetoje memdhéu, pa lé te lartesonét armiku
»im Karajiskaqi.»

Atjé ték benéshin ato fjal, ne Nalpli ish dhé Vasil Vuduri nje trim i mir. Ky i «tha Karajiskaqit:
»Moré Karajiskaqi ngjér me sot s' ké ber détyren per
»memdhén Pérendija te ndrite, ta bensh ketéj é tutjé»
Karajiskaqi ahéré ju pergjéq: «Esht é vertéte qe un
»kur dua beném engjell, dhé kur dua beném shéjtan.
»Ketéj é tutjé, u-ap fjalen qe do te beném engjell!»
Dhé mé te vertét q' ahéré é pastaj ndrnti trimeri é Ka-

rajiskaqit, po ndriti per nje çik si aji ylli qe çan qiéllin
dhé atê-çast prape humbét ne hapesire.

33.

LUFT' É KARAJISKAQIT AFER ATHINES

Karajiskaqi u-nis nga Napoli mé 600 trima pa érdhi
ne Éléfsin ték u-bashkua mé Vason dhé mé Kryézotin
kapetane qe kishin 2,000 burra dhé Faviéron kryé-
ushtar nga Franca, i cili kish dhé aj 850 trima. Te gjith
keta nen urdher te Karajiskaqit zune vendin afer Athi-
nes dy or lark qytétit. Perpara ketyré dolli Qytahiu mé
ushteri shum me te madhé po é thyén dhé u-kthyé
brenda ne qytét. Per fat te zi Karajiskaqi mé Faviéron
érdhen ne fjale dhé u-zemeruan. Faviérua nga zeme-
rimi iku andéj, dhé mbéten vétém Élinet mé Karaji-
skaqin. Ahéré Qytahiu i-shterugonté shum! Siper prap
ne Akropoje kapetan Gura mé 400 trima mburonté
shkembin dit' é nate. po nje nat Guren ték ruanté mu-
rét vét, é mori plumbi armiqvét dhé ra i vdékur! Mi
gjith atê Akropoja mbahéj, Qytahiu dha-é dha é dot s'
é mori.

Karajiskaqi ahéré méndohéj qysh te dergonté
ndihem brenda ne Akropoje. Pra nje nate Karajiskaqi
i ra nga nj'an Qytahiut, dhé nga tjatera Kryézoti fshé-
hazi u-ngjit siper n' Akropoj mé trima, mé ushqimé
dhé mé barut!

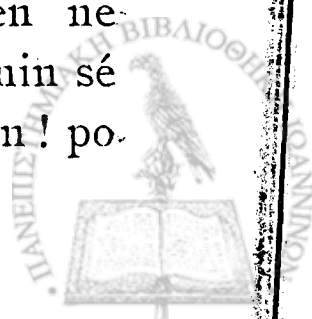
34.

LUFTA GJAKTORÉ É ARAHOVES. 1826

Karajiskaqi vuri ne mendjë te rréhosté Qytahin nga gjith anet qe munt ti vinin ndihm per ushteri. Pandaj iku nga afer Athines é vaté ne Bojat, dhé Kolétin é dergoji n' Atallant nga munt te shkonin Turqit qe kishin per t' ardhur ndihem.

Perpara Kolétit dolli Mustabéu i cili i théu trimat é Kolétit i arratisi dhé mori udhen per ne Sallon ték ishin mbyllur shum Turq, te cilet i kishin rréhosur dhé do t' ipéshin.

Karajiskaqi dergoji perpara Musta-béut kapétan Griven dhé kapetan Vajen ti zen udhen dhé te mos ta len te shkoje per ne Sallon. Ata te dy kapetan zun fshatin é Arahoves nga kish per te shkuar Mustabéu per te vatur ne Sallon. Pas nje çik-u-duk Mustabéu mé-2,500 burra dhé u-ra Élinvét q' ishin atjë. Keta mbajtin vendét gjith ditën ! Nésermé ték po leptonin harriti dhé Karajiskaqi i cili rréthosi prapa Turqit, te cilet tani u-gjenden ne més te dy zjérmét, uthyen dhé zun é ngjitéshin malin qe qé atjë afer. Élinet i muarren pas. i rréthosen nga gjith anet é u-binin. Po véç asaj lufta u-be ne dimer, ne Shenendré, prapo debora zuri é binté, mbuloji malin, nga kejo Élinet u-kthyén ne fshat t' Arahoves pa Turqit ahéré kerkuan t' iknin sé pandyén qe Élinet s' kishin per te dalur ti ndjékin ! po.

keta i ruanin, dhé kur i pan qe zun t' iknin u-ran pas !
Po dyféket s' mirrnin zjarr sé ishin lagur nga debora-
ahéré ndzuarren jataganet dhé théren armiqt sa u
lodhen! 1300 Turq. u-théren ate nate dhé 400 ran ne
duar t' Élinvét!

Atjé u-vra dhé Mustabéu. Me nje shkemp Élinet
ngriten kule nga koket é te vrarevét.

Nga kejo luft emeri Karajiskaqit u negjua mbi gjith
Élladh, dhé kryé-ngritja é cila dukéj si é shuar, u çel
prape. Karajiskaqi i perzuri Turqit nga gjith Élladha!

Faviérua kur negoji kete trimeri te Karajiskaqit, i
i erth nakar te benté dhé aji nje trimeri. Pandaj mori
650 te ngarkuar mé trasta plot barut, fshéhazi nga
ushteri é Qytahiut qe kish rréthosur Akropojin, dhé
ryti brenda é u-dha ndihem atyré q' ishin mbyllur atjé!

33.

MOT I SHTAT 1827

TE TJÉRA LUFTERA TE KARAJISKAQIT!

Dy muaj pas luftes Arahoves Karajiskaqi ngriti nje
tjater luft te ndérçimé.

Qytahiu si mesoji luften é Arahoves, dergoji Omer-
pashen nga Halqidha mé 2,500 kembes dhé 500 ka-
lores perpara Karajiskaqit.

Ky burr i math i vuri perpara kraharorin Turkut
dhé duké leftuar é théu. Turqit duké ikur lan pas
shum plaçka dhé topa te cilet ran ne duar t' Élinvét!

Po mi gjith keto Qytahiu qérthullonté Athinen, po s' é mérté dot Akropojin. Ahéré Karajiskaqi u-kthyé prap n' Athine qe te shpetonté Akropojin nga duart é Qytahiut. Érdhi n' Éléfsin mé 1,000 trima, atjé u-bashkua mé Vason dhé Notaran pa gjith érdhen afer Pirés. Pa qendruar mir atjé, u-ra Qytahiu mé 3,000 ushtar dhé 400 kalores leftuan gjith ditën pa me se fundi Qytahiu u-hoq andéja kejo luft é Karajiskaqit forcoji shum Élinét. Nga gjith Élladha vinin ndihem Karajiskaqit dhé ushteri é ti u-shumezua é-u mbloth ngjér me 10,000.

36.

VDÉKIJ É KARAJISKAQIT.

Po atjé ték benéshin gati t' i binin Qytahiut, Qévérrij" é Élladhes vuri kryé-ushtar mi ushterin é dhéut Énglézin Dzordzin, dhé mi ushterin é détit prap nje Énglés, Kohran. Ahéré Mjauli i cili kaq hér kish thyér anjét é armiqvét ja dha anjét Kohranit pa rekim, dhé ryti nen urdher te ti si ushtar.

Po Karajiskaqi, kur negjoji qe me kemb te ti do te benéj Dzordzi kryé-ushtar, u zemerua teper, u hoq nen ténde te vét dhé méndonéj i zemeruar!

Kohrani déshi t' i binté shpéjt Qytahiut, po Karajiskaqi s' qé m' atê mendjé donté te benéj mir gati. Me se fundi shkoji fjal é Kohranit dhé u-nisen t' i binin Qytahiut. Me perpara déshen te pushtoniu nje

kule afer Pirés, ku ishin mbyllur 500 Turq. Ata i kish ven atjé Qytahiu qe t' u binin Élinvét i-pas kur keta do t' i hidhésin Qytahiut. Élinet ju verviten kules é rréthosen, po s' é muarren dot, sé ata q' ishin brenda u-perpoqen é mbajtin ! Po pas ca dit si é-pan qe ushqimét soséshin, derguan fjal Élinvét qe t' i leu te dalin mé arme, po keta s' i lan. Pastaj duallen pa fjalen é Élinvét, dhé ahéré u-be vrasij' é madhé nga te 500 q' ishin brenda ne kule, u-vran 270, dhé te tjéret shpetuan mé jatagan ne dore !

Nga kejo é gjare, Kohrani u-zemerua shum mi Élinet, dhé iku é vaté n' anjét. Ahéré Karajiskaqi u-zemerua ca me shum mi Kohranin q' iku, dhé ra i semur ne shtrat sé é ngitnin éthét.

Pastaj Kohrani dolli nga anjét prap dhé dha urdher qe t' i binin Qytahiut. Po Karajiskaqi ish mé éthé ne shtrat, dhé u-tha te mos zen luften sa te benét dhé aji mire. Po Kohrani s' é negjoi ! Mé 22 te Prillit 1827, çá ushtare te Kohranit zun dyféken mé armiqt, dhé keta u-pergjéqen mé topa !

Lufta u-ndés, dhé plumbat veshellénin Karajiskaqi negjoi luften, dhé ndosé qé ne shtrat nga éthét, u-vervit jasht, rrembéu kalin, ja hipi, dhé shkoji perpara mé pisqoll me dore é mé kok lidhur sé i dhimté ! Qé shum i ndzét nga éthét z' dinté ku vinté, pandaj i ra kalit é u-aferua téper armiqvét, keta kur é pan kaluar é njojtin dhé i ran. Plumbi é gjéti ne kraharuar, aji ra kalit shpéjt é-u-kthyé, érdhi ne ténde. Atjé é kupetoji vdékjén, dhé u-tha te mos qajen per te, po te veshtrojen Akropojin !

Nésermét me 23 te Prillit, ditën é emerit ti, la shpyrin! Élladha humbi me te madhin kryé-ushtar. U-varrua pas porosis ti ne Sallamin. Turqit kur negjuan vdékjén é Karajiskaqit u-therritnin Élinvét «duhét te mbani zi per Karajiskaqin».

Tjater hér kur benin fjal per Karajiskaqin thoshuin. «Névé Turqit kémi Qytahin, Élinet kan Karajiskaqin. Keta dy si luane luftojen kush te mundij tja-» terin».

Dhé Shqipetaret kur kercénté njéri shum, i thoshnin: «Psé kercén ashtu si kur te ndjék prapa Karajiskaqit» kaq shum é ndéronin Karajiskaqin!

Qytahiu kur mesoji vdékjén é Karajiskaqit u-ra Élinvét mé gjith ushteri dhé u-beri prishjé te madhé, i ndoqi nga fusha ngjér buze détit ne Faliro 1,500 nga ata u-vran dhé zuri te gjalle 200 njérs. Keta i shkoji ne goje te thikes.

Pas kesaj prishjés madhé nje muaj me pastaj ra dhé Akropoji ne duar te Turqvét. Mi gjith qytétét é Élladhes valonté flamuri Turqis.

37.

TE TRI FUQIT É MBEDHA T' ÉVROPES NE KRYÉ-NGRITJÉ T' ÉLINVÉT. LUFTA DÉTARÉ NE NAVARINO.

Qévërrit é Fuqivét Mbedha, kur ngriten Élinet flamurin é liris u-zemeruan téper sé z' donin te prishéj

paqi Evropës, ë mos perhapëj lufta mi gjithë Evropës. Po lauzet ë Evropës, qe per se krëjit luftes u-kish ardhur këq per te vajturat ë Ellinët nen rroberi te Turqvet, dhë shum nga ata muarren armet dhë ërdhen ndihem per lufte kunter Turqvet.

Pastaj me se fundi dhë Qëverrit ë Evropës, si ë shinin qe Ellinet ë ngjatnin luften, dhë s' i linen armet, zun dhë ato te kthëuen më an te Ellinët. Ashtu te tri Fuqit ë Mbedha, Rusia, Anglija dhë Franca, ë muarren ato per siper t' apin funt kesaj luftë gjaketorë.

Pandaj me 24 te Qershorit 1827, nen-shkruan nje lidhjë më te cilen ë njihnin Elladhen per Qëverri te Vëte, e te çkeputur nga Turqija, dhë porositen te dy palet qe leptonin te len armet ë te pagesonin.

Elladha ne ket thirrjë t' Evropës negjoi dhë la armet, po Turqija z' dësli ta njihentë atë lidhjen ë Evropës, dhë u-tha: «Ç'kan ata qe trazohën ne punera »te brentesmé te saj» dhë s' ë njihentë Elladhen per Qëverri te Vëte.

Nga ana tjater prape Ibrahim-pasha, diqtë ë prishtë Morën, dhë shkrëtetontë arat ë diqtë pyjë. I ati ti Mëhmët-pasha i dergoji ndihem te madhë nga Egjipta, 90 anjë te luftes plot më ushteri, më barut ë shum para per lufte. Keto anjë qendruan ne liman te Pillos nen urdher te Tahir-pashes dhë pritnin porosin ë Ibrahim-pashes.

Per fat-te bardhe te Elladhes ahërë ërdhen ne Morë anjë ë trë Fuqivet Mbedha nen urdher te Kodrinktonit Englëzit, te Desinjut Francëzit, dhë Ejdënit Rusit.

Kodrinktoni si m' i math nga te tjetret i dergoji fjal

Ibrajimi-pashes é-i-thote, «qe Évropa nen-shkroji lidhje mé te cilen é njojtí Élladhen per Qévérri te Vét, paudaj te pushoje luften sé ndryshé ka te bej mé tré Fuqit é mbédha.

Ibrajimi veshtronté qysh te shkanté nga fjala, po si é pa qe s' é qéshté dot, ju pergjéq é i tha «s' ka per » te ber luften ca dite ngjér sa te shkruaj ne dére-te- » Larte é ti vije andéj pergjigjé.»

Si shkuan ca dite Ibrajimi mori urdher nga Konstandinopoja dhé i thon andéj. «Te mos negjoj sé ç' i » thon bota, po te veshtroje qysh te pushtoje me » shpéjt Morén.»

Ahéré Ibrajimi ndzori urdher te rende mi ushterin é vét te prishin Morén mé zjarr é mé hékur, duké çkukur vréshtat, ullinjt é gjith pémet.

Te tré kryé-détaret Kondriktoni, Derinjiu dhé Éjdéni vune anjét me radhe si per luften perpara anjévét Ibrajimi-pashes. Anjét é tyré ishin 26 nga keto ishin 11 t' Éngletéres 7 te Frances dhé tét te Ruisis keto kishin persiper 1270 topa. Nga ana tja Ibrajimi kish 120 anjé te luftes mé 2,000 topa.

Kur rytin brenda ne liman te Pillos anjét é Fuqivét te Mbedha, Ibrajimi dergoji fjale Kodrinktonit, te mos ryjen brenda sé do tu bjérij. Po Énglézi ju pergjéq: «S' kam ardhur te marr, po t' ap urdher.» Ahéré, Turqit perpara vun-zjarrin topavét duké goditur nje lunder te vogel te Kodrinktonit. Kodrinktoni beri shinje dhé anjét zun zjarrin. N' até çast topat villnin gjylé te zjarra é te dendura si brésheri.

Vétem kater ore harriten t' i benin hi gjith anjët é Turqvét dhé limani u mbulua mé copa dhoga! u-bene te gjitha fertélé.

Lufta détaré ne Navarino qé ndér i math qe tré-guan Fuqit é Mbedha per Élladhen!

38.

MOT I TËT É I NENT I LUFTES 1828-1829 IBRAJIMIN É PËRZUN NGA MORÉJA.

É réja per prishjë t' anjévét Turqvét ne Navarino ra si rrufé ne Konstandinopoje, Sulltani kur é mesoji u-be si i terbuar nga zemerimi, dhé Turqit ne Konstandinopoj t' armatosur mé thike ne dore thérnin Kristianet. Sulltani dha urdher te bejen gati ushteri te ré per te derguar ne Élladhe. Ibrajimi nga ana t'jater veshtronté punën é vét duké prishur vendin. M' atë kohe Rusija ngriti lufte mé Turqin (1828) pandaj dhé Turqija é kthéu andéj mendjén!

Ahéré érdhi ushteri nga Franca ne Moré 14,000 ushtar nen kryé-ushtarin Mézonin. Ky doli ne Moré dhé shterngoji Ibrajimin t' ikij andéje. Égjiasit dhé Turqit iken nga Moréja, dhé keté é mburuan ushteri é Frances.

Po édhe nga an é Bojatit Énglézi kryé-ushtar Dzor-dzi mé 3,000 ushtare nen Ipsillandin prishi 7,000 Turq afer Luvadhis (ne Vjésht 1829) kejo luft qé é

fundit dhé qe ahéré Turqit me s' u negjuan ne Élladhe!
 Ahéré te tré Fuqit é Mbedha u-mblodhen ne
 Llonder me 10 te Marsit 1829 dhé ben te shkruar
 qe Élladha do te jét Mbréteri mé véte, é te qévérrisét
 vét!

Po Turqija z' donté ta njihenté atê lidhjé po si
 gjajti é u-thyé nga lufta qe kish mé Rusin u sterngua
 te nenshkruaj dhé ajo é ta njohij Élladhen Mbréteri
 mé vété!

Mbréterin ja dhan qe te mbreteronté ne fron t'
 Élladhes princit Léopoldos, po ky kerkoji qe ahéré
 dhé Kritin, dhé si s' ja dhan s' é mori faré fronin!

39.

KAPODISTRIJA.

Qévérri é Élladhes ahéré zgjodhi Kapodistrin per
 ta qévérrisur vendin. Ky qe nga Korfuzi po kish ry-
 tur ne pun te jashtmé te Ruisis. Kur negjoji qe é
 zgjuadhen Qévérritarin é Élladhes érdhi ne Élladhe é
 dolli ne Napli, ték é priten mé shum gas. Andéj
 vaté ne nisi te Égjines ték mbétéj qévérrija. Atjé per
 para Qévérris dha bén dhé zuri punen per te qévérri-
 sur vendin, i cili nga lufta qe ber hi é germadha!

Kapodistrija é qévérrisi shum mir vendin. Me per-
 para kthéu syt per te dertuar ushterin, sé pa ushteri
 vendi s' qévérriséj dot. pastaj dhé ushterin é détit. Pas-
 taj punojti te hapij syte lauzit mé mesimé é mé dituri.

Hapi skolla te para kudo, mburoji bujqesin, bakte-
tin é trégjéti, mé nje fjale s' la gje pa bere per te per-
paruar vendin. Po mi gjith keto, shum nga Élinet zun
é zameronéshin mé tê, sé i vuri gjith punet nd' udhe,
dhé qeroji vendin nga njërst é liq é nga kurserija.

Shum kapétane te cilet s' ishin mesuar mé nomé,
si ju a vuri te dy kembet me nje kepuce, u shternguan
dhé é vran fshéhazi ate njëri te mir, ne Napli me 27 te
Vjéshtes 1832.

Lauzi i zuri ata qe é vran dhé i çqéu!

40.

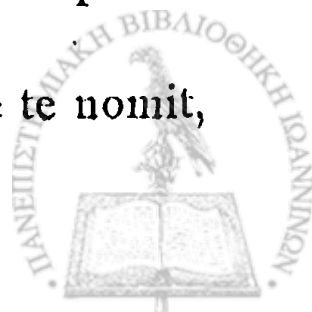
OTHONI, MBRÉTI ÉLLADHES 1833-1862.

Pas vdékjés Kapodistris ne Élladhe s' mbéti qévérri
per te qévérrisur vendin pandaj lauzi i armatosur rrem-
benté plaçkat é te pasurévét.

Ahéré te tré Fuqit é Mbedha qe te shtrojen Vendin
é ta paqesojen zgjodhen per mbrét te Élladhes Othonin
te birin é dyte te Llodovikos Mbréti Bavaris. Élinet
me gas te math é negjuan keté zgjédhjé dhé Turqija
ahéré é njohojti per Mbréteri te Vét Élladhen.

Othoni iku nga memdhéu i vét dhé érdhi ne Élla-
dhe mé 25 te Jénarit 1833, lauzi é priti ne Napli mé
lot ne sy dhé mé gas ne zemer.

Dy vjét 1833-1835 Ollhoni s' qé me verse te nomit,

pandaj kish tri Alemanj te cilet i ipnin mendjë qysh te qévërristé vendin. Pa kur mbushi versen é nomit, mori véte ne dore gjith punet é qévërris. Ahéré pruri kryé-qytétin nga Napli ne Athine mé 1835. Sé ngjër ahéré ish Napli per kryé-qytét.

Othoni é désheroji Élladhen si memedhén é vét. Gjith jéten é ti é dha per te perparuar é per te madhuar Élladhen. Mburoji dhé çtoji skollat mjéshterit, trégjetin, é. t. j. Mé 1837 ngriti n' Athine skollen é Madhé qe mesojen ç' do fare dituri, qe é thon Panépistimio.

Po Othoni donté ti mbanté vét me dore gjith punerat, pandaj lauzi ungrit dhé kerkoji sintagma d. m. then Véte-qévërri, te lire dhé ketê u-a-dha me 3 te Vjéshtes 1843. Po mi gjith ketê liri, shum kapetane ishin zemeruar permi mbrétin sé s'i kish ne shum ndër. Keta ishin kapetan Griva é. t. tj. Pandaj mé 1862 u-ngrit lauzi me shum qytété te Élladhes dhé mori dyféket, pa u-ngriten dhé ne Athine. Déshen te zbri- nin mbrétin !

Kete kur é negjoi Othoni ryti véte n'anjë t Anglis ne Piré dhé iku mé gjith mbréteréshen é vaté n' Alé- manje. Othoni kaq shum é dashuronté Élladhen sa u-vësh mé fustanéllen é bardhe, dhé me s' é ndzori- kurre, dhé porositi mé ato rroba ta kellasin ne varr kur vdiq !

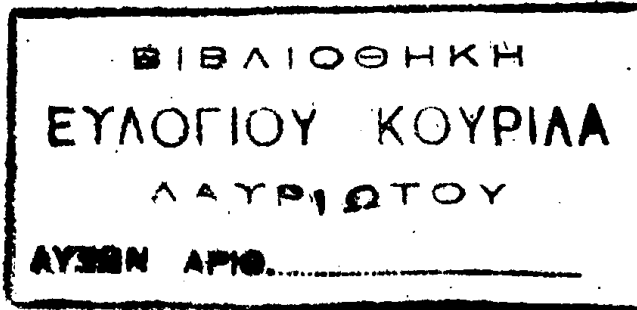
Othoni kish nder mendjë qysh te lironté gjith vendét nga rroberi é Turqvét. Vdiq mé ketê enderr duké thirrurr Éllas! Éllas!

Othoni kish lidhur dhé miqesi te ma-

dhé mé shum Shqipetarë te cilet idontë
téper!

Pas Othonit érdhi mbrét ne Élladhe Jorgua mé
1863 i cili mbréteon ngjër me sot.

FUNT

